

Leidiny s kirtas Lietuvos lotynų
notariato 15-mečiui

Vytautas Gaivenis

Nuo
RAŠTININKO

iki
NOTARO

R. PAKNIO LEIDYKLA

17 Įžanga

NOTARIATAS EUROPOJE

- 20 Viena seniausių profesijų
 - 22 Notariato institucijos susiformavimas
 - 24 Keletas pastabų apie Prancūzijos notariatą
 - 26 Notaro darbo svarba
-

NOTARIATAS LIETUVOJE

- 30 Valdovo raštinės atsiradimas
- 34 Dokumento sąranga
- 36 Dokumento tvirtinimas
- 38 Kitos raštinės
- 42 Raštininkai
- 46 LDK raštų kalba
- 48 Žemės teismo aktai
- 50 Rusijos imperijoje
- 54 Nepriklausomos Lietuvos notariato kūrimasis
- 56 Pirmasis notarų suvažiavimas
- 58 Tarpukario notariato teisinis pagrindas
- 62 Tarpukario notariatas ir jo darbuotojai
- 65 Pirmoji sovietų okupacija
- 68 Nacių okupacijos metai
- 70 Antrosios sovietų okupacijos notariatas
- 72 Lietuvos notariato atkūrimas
- 76 Istoriją kuria asmenybės
- 82 Notariato šiandiena

*H*omo sapiens, protingąjį žmogų, atsiradusį prieš 140–280 tūkst. metų, ir *homo scribens*, rašantįjį žmogų, skiria milžiniška laiko atkarpa. Pirmuosius žingsnius rašto link žmogus žengė prieš 20–30 tūkst. metų¹, kai susiklostė ankstyviausias – vaizdinis (piktografinis) raštas. Rašto ir raštininkų atsiradimas buvo lemtingas įvykis civilizacijos istorijoje. O susiformavus privačiai nuosavybei raštininko vaidmuo pasidarė itin svarbus: savininkui ir jo įpėdiniams buvo reikalingi dokumentai – nuosavybės aktai, turintys viešąją reikšmę. Ilgainiui tokių raštų kūrėjai tapo pirmaisiais mums žinomais notariais.

Dėl lemtingų istorinių priežasčių – agresijos iš Rytų ir Vakarų – krikščionybė ir raštas į Lietuvą atėjo pavėluotai. Tačiau atsilikimas buvo greitai pašalintas ir jau XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos raštinių kultūra nieko nenusileido kitų Europos šalių raštinėms. Žinome tik keletą LDK raštininkų – notarų pirmtakų – vardus, tačiau išliko nemaža jų parašytų dokumentų. Notaro institutas viešajame gyvenime atsirado 1566-aisiais, kai buvo patvirtintas II Lietuvos Statutas, panaikinęs disponavimo žeme apribojimus ir įteisinęs žemės (civilinio) teismo institutą². Notaro pareigas atliko šio teismo raštininkai. Taigi ši data gali būti laikoma Lietuvos notariato pradžia.

1 Levas Vladimirovas, *Knygos istorija*, V., 1979, p. 20

2 Žemės raštininko institucija (lot. *notarius terrestris generalis*) atsirado 1332 m. Lenkijoje, Krokuvos vaivadijoje. Žr. Dorota Malec, Krzysztof Skupieński, *Notariat polski: historia i współczesność*, 2006, p. 23

NOTARIATAS
EUROPOJE

Šv. Jono evangelisto, raštininkų globėjo, statula pagrindiniame Vilniaus katedros fasade. XVIII a. pab. Skulpt. T. Righi

VIENA SENIAUSIŲ PROFESIJŲ

Lotyniškas pavadinimas *notarius* reiškia raštininką – raštininkas ir yra notaro prototipas³.

Senovės Babilonijoje dokumentai buvo rašomi 50×30 cm molio lentose, raštininkai turėjo teisę juos pasirašyti – tai buvo savotiško pasididžiavimo profesija ženklas ir kartu dokumento teisingumo garantija. Senovės Egipte raštininkus, globojamus dievo Toto, rengė žyniai, buvo mokomasi ilgiau nei dvylika metų. Dokumentai dažniausiai buvo rašomi ant papiruso nusmailinta švendrės lazdele – kalamu.

Notarai – tabelionai (lot. *tabellius*; plg. lot. *tabella* – rašomoji lentelė) atsirado Senovės Romoje. Tai buvo laisvi žmonės, kurie kontroliuojant valstybei už atitinkamą atlyginimą galėjo bet kam surašyti teisinį dokumentą ar pareiškimą teismui. Savo funkcijas jie vykdė tik kontorose. Tabelionu galėjo tapti laisvas Romos pilietis, turintis reikalingų teisinių žinių, priimtas į tabelionų bendriją ir patvirtintas pareigoms miesto prefekto. Ši profesija reikalavo visiško sąžiningumo. Tabelionas netarnavo nei valstybei – kaip valstybinės tarnybos raštininkas (lot. *scriba*), nei atskiram asmeniui – kaip privatus raštininkas (lot. *exceptor et notarius*).

Nuodugnai išsiaiškinęs visas sandorio detales, tabelionas sudarydavo akto projektą, pagal kurį ant specialaus popieriaus buvo rašomas aktas. Tuomet dalyvaujant liudininkams dokumentą perskaitydavo kontrahentai, pasirašydavo šalys ir liudininkai⁴. Visa tai tabelionas nurodydavo akte ir pasirašydavo.

Įrašytas į teismo protokolą raštas įgydavo oficialaus akto statusą ir vėliau negalėjo būti nuginčytas.

Pirmieji dokumentai buvo rašomi ant medinių lentelių, vadinaujamųjų *caudex* (iš čia kilę žodžiai *codex* – knyga ir kt., *codicilus* – raštas ir kt.), vėliau – ant papiruso, pergamento, medžio žievės popieriaus ar ypatingai apdorotos drobės. Romėnai jau žinojo herbinį popierių, dokumentų apsaugai nuo klastojimo vartojo antspaudus. Antspaudavimas buvo gana sudėtingas: parašais patvirtintas raštas suvyniojamas į ritinį, sulankstomas į kvadratą, įpakuojamas drobės skiautėn ir persiuvamas storu siūlu, ant kurio galų dedamas antspaudas. Dokumentas registruojamas teismo įstaigoje ir įrašomas

3 Kai kurie autoriai mano, kad notaro vardas yra kilęs iš žodžio „ženklas“: mat raštininkai stenografavimui vartojo ypatingus ženklus (lot. *nota*)

4 Sudarant tokius dokumentus dalyvaudavo 3–7 liudininkai

į protokolą. Tokia procedūra buvo privaloma dovanojimo sutartims, testamentams, etc.

Romos miesto notaras buvo garsus teisininkas, grožinės romėnų prozos pradininkas, žymus oratorius Markas Tulijus Ciceronas, Romos valstybės notaras – filosofas Liucijus Anėjus Seneka.

Lotynišku žodžiu *notarius* bizantinėje teisėje buvo vadinami įvairių kanceliarijų tarnautojai – raštininkai, protokoluotojai ar sekretoriai. Asmenys, atsakingi už dokumentų sudarymą, vadinti lotyniškais terminais *tabellius* ir *tabularius* (liet. raštininkas, archyvaras) arba graikiškai *symbolographos* (gr. *symbolon* – ženklas + gr. *graphō* – rašau).

Dokumentai susidėjo iš trijų dalių: įžangos, dėstomosios ir baigiamosios. Įžangoje – kreipimosi į Dievą formulė, akto sudarymo data. Dėstomojoje dalyje buvo nurodomos šalys, sudarančios sandorį, kartais ir sandorio sudarymo motyvai, išdėstomas pats sandoris, sandorio užtikrinimo tvarka, nurodant sandorio nevyk-

Vilniaus Aušros vartų detalė – Hermio (Merkurijaus) atvaizdas. Šis Antikos dievas vadinamas keliautoju, pirklį, taip pat ir raštininkų globėju

dymo pasekmes, o kai kuriais atvejais ir priesaika vykdyti sandoryje numatytas prievoles.

Notarų funkcijos buvo reglamentuotos Bizantijos imperatoriaus Justiniano I (527–565) novelose. Prireikus sudaryti sandorius ar potvarkius, jie turėjo konsultuoti teisės neišmanančius žmones, surašyti oficialius dokumentus. Vadinamojoje eparchijos knygoje buvo nustatyti doroviniai ir dalykiniai reikalavimai kandidatui į notarus (be kita ko, jis turėjo įrodyti turįs teisinį išsilavinimą), aprašytas skyrimo į tarnybą ceremonijas, išdėstyta apmokėjimo tvarka ir nustatytas Bizantijos notarų skaičius (24).

Raštas, kuriuo Liudvikas IV Bavaras dovanojo Lietuvą Vokiečių ordinui. 1337

NOTARIATO INSTITUCIJOS SUSIFORMAVIMAS

*M*anoma, kad notariatas, kaip savarankiška teisinė institucija, atsirado VIII a. Italijoje, kiek vėliau Prancūzijoje, Vokietijoje, Austrijoje, XV a. – Rusijoje.

Prancūzijoje ir Vokietijoje notariatas ilgą laiką buvo dvasininkijos monopolija. Bažnytiniai (apaštališkieji) notariai surašydavo bažnytinius aktus, pavyzdžiui, vyskupų išrinkimo, visuotinių Bažnyčios susirinkimų nutarimus, posėdžiuose skelbdavo dokumentus. Notarus turėjo popiežiaus, patriarcho, vyskupijų raštinės. Pavyzdžiui, popiežius Sikstas V (1585–1590) vien protonotarų⁵ turėjo 22⁶.

Svariausias net ir su Bažnyčia nesusijusio rašytinio dokumento patvirtinimas buvo uždėti jį ant altoriaus. Tačiau lygiagrečiai galiojo ir vadinamoji laisvojo antspaudo teisė: karaliai galėjo tvirtinti senjorų dokumentus, senjorai – vasalų, miesto valdžia – miestiečių; vyskupai ir abatai – religinės bendruomenės narių. Ši teisė egzistavo iki XV a. vidurio. Antspaudu patvirtintas dokumentas, jeigu jo autentiškumas nekėlė abejonių, turėjo neginčijamą įrodomąją galią⁷. Antspaudo teisė sudarė prielaidas atsirasti vyskupijų, senjorijų ir miestų notarams.

Tačiau prekinų piniginių, kartu ir teisinių santykių raidą stabdė feodalinio ūkio uždarumas. X–XI a. labiau buvo paplitusi tik dovanojimo sutartis. Mat turto pirkimas ir pardavimas prieštaravo

5 Protonotaras (lot. *protonotarius*) – tai Romos kurijos prelatas, rengiantis popiežiaus bules, kanonizavimo ir beatifikavimo aktus. Aukštesniojo rango bažnytiniai notariai kartais vadinami lot. *primicerius notariorum*.

6 *Нотариус*, 1996, Nr. 1, p. 8

7 *Исторические хроники российского нотариата*, Москва, 2003, p. 28–29

8 Mindaugas Maksimaitis, *Užsienio teisės istorija*, V., 1988, p. 174

9 Harold J. Berman, *Teisė ir revoliucija*, V., 1999, p. 516

Rastinuko registravimas notaro kontoroje

feodaliniam garbės supratimui, be to, pavyzdžiui, Prancūzijoje žemvaldžio turtas laikytas ne individualia, o šeimos ar giminės nuosavybe, ją parduoti reikėjo giminaičių sutikimo⁸. Kita vertus, beveik visoje Italijoje jau X a. įsigalėjo iš dalies įstatymais, o iš dalies paprotine teise pagrįsta nuostata, kad teisiniai aktai turi būti surašyti ir patvirtinti notaro.

Notarais galėjo būti kilmingi, gerą vardą turintys ir teisę išmanantys žmonės. Viduramžiais jie ne tik įformindavo gildijos narių sutartis ir kitus dokumentus, atstovaudavo (kaip advokatai) teismuose ir kitose ginčų sprendimo procedūrose, bet ir prisidėdavo prie gildijų ir miesto valdymo. Notarai dažnai lydėdavo municipalinius pareigūnus (pirklių konsulus, podestas, merus, burmistrus) vykstant spręsti ginčų; sudarinėdavo oficialius dokumentus, vietinių statutų projektus, rengdavo rinkimus, rašydavo laiškus kaimyniniams miestams ir senjorams, aiškino miestų chartijas⁹.

Galutinai viešasis notariatas įsitvirtino XII a. vid., kai ir valstybė, ir bažnyčia pripažino, jog notariškai patvirtintas dokumentas yra viešasis aktas. Profesionalaus raštininko – notaro surašytas dokumentas įgijo oficialaus dokumento statusą. Notarais imta vadinti asmenis, kurių profesija buvo aktų tvirtinimas.

Pirmosios notariato įstaigos atsirado Prancūzijoje valdant Liudvikui IX Šventajam (1226–1270): paskutiniaisiais gyvenimo metais jis įsteigė Paryžiuje 60 notarų kontorų. Po 32 metų, jau valdant Pilypui IV Gražiajam (1285–1314), ši teisinė institucija buvo įvesta visoje Prancūzijoje. Įdomu tai, kad pradžioje notarams buvo priskiriamos įvairiausios pareigos, kurios dažnai neturėjo nieko bendra su notariatu: pradedant viešosios tvarkos palaikymu ir baigiant baudžiamųjų bylų protokolų sudarymu. XIX a. pr. prancūzų notariatas tampa šios teisinės institucijos lyderiu visoje Europoje.

Suvenyrinė notaro statulėlė

Testamento skaitymas

KELETAS PASTABŲ APIE PRANCŪZIJOS NOTARIATĄ

Prancūzija nuolat tobulino savo notariatą. Pagal galiojusius XIX a. II p. įstatyminius aktus notariato, kaip viešosios įstaigos, funkcijos labai išsiplėtė. Notarams patikima sudaryti įvairiausius liudijimus, parduoti turtą ir t.t. Notarų skyrimas tapo prezidento prerogatyva. Šias pareigas galėjo užimti pilnametis šalies pilietis, atlikęs karinę prievolę, įgijęs nepertraukiamą šešerių metų darbo stažą notarinėje kontoroje. Be to, reikalauta specialaus teismo ir doros pažymėjimo, išduoto tos vietovės, kurioje gyvena kandidatas į notarus, mero. Aleksandras Famelidis knygoje *Rusijos notariatas*¹⁰ rašo, kad Vokietijos ir Austrijos įstatymai iš kandidato į notarus, be specialių valstybinių egzaminų, reikalavo dar ir teisinio išsilavinimo, o vienas iš esminių reikalavimų Prancūzijoje buvo praktinis kandidato pasirengimas vadovaujant notarui. Dėl šio reikalavimo šalyje susiformavo savitas klerkų luomas, kurie prižiūrimi notarų redagavo ir sudarinėjo aktus bei ėjo notarų pareigas jiems išvykus. Notarų priežiūrą Prancūzijoje, be specialios drausmės komisijos, vykdė dar ir teismas, kuris konkrečiais įstatymų nustatytais atvejais už nusizengimus ir piktnaudžiavimą tarnyba baudavo notarą bauda, nuostolių, kuriuos patyrė klientas dėl vienokių ar kitokių veiksmų, atlyginimu, nušalinimu nuo pareigų.

Didžiosios revoliucijos metu, kai podraug su karaliumi pražūtinuėjo ne vienas valstybės institutas, nekilo jokių abejonių dėl to, ar notaro profesija reikalinga. 1803 m. Napoleonas, pirmasis Prancūzijos respublikos konsulas, suteikė notarams statusą, kurio pagrindai ir svarbiausi principai liko nepakitę ligšiol. Tai buvo įtvirtinta XI respublikos metų vantozo (pranc. *ventôse*) mėnesio 25 dienos įstatyme¹¹. Šis įstatymas turėjo įtakos daugelio šalių notariato įstatymų leidybai.

¹⁰ Фамелиди А. М., *Русский нотариат*, СПб, 1902

¹¹ 1803 m. kovo 16 d. Prancūzijoje 1793 m. buvo įvestas revoliucijos kalendorius

Patvirtintas testamentas

Le Notaire

Notaro kontoroje

Paryžiaus notaras tradiciniu apdaru.
1725

Robert Macaire Notaire.
«... Robert Macaire, le Notaire de tout le bonjour, de la requête, de la besogne, de la paille, de la farine de toute couleur et de toute grandeur, a obtenu le passif pour un Ballon... Ingratitude de la Société... en commançant!!»

Prancūzų notaro karikatūra

NOTARO DARBO SVARBA

Notaro iškaba

Notaras nuo seno dalyvavo reikšmingiausiuose žmogaus gyvenimo įvykiuose, pradedant gimimu ir baigiant mirtimi, o jo patvirtintas dokumentas visais laikais buvo laikomas svairiu ir patikimu.

Kristupo Kolumbo ekspedicijoje dalyvavo notaras Rodrigo Escovedo, kuris 1492 m. spalio 12 d. 10 val. ryto kartu su admiralu Kolumbu išlipęs dabartinėje San Salvadoro saloje surašė naujojo pasaulio atradimo ir perdavimo valdyti Ispanijos karalienei Izabelei ir karaliui Ferdinandui aktą. Liudytojai tą faktą patvirtino priešai. Aktą pasirašė Kolumbas¹².

Mūsų laikus pasiekė smulkus Prancūzijos nacionalinės didvyrės, Katalikų Bažnyčios šventosios Joanos Arkietės teismo aprašas – ši procesą 1430–1431 m. kruopščiai užfiksavo trys notarai, dalyvavę visuose posėdžiuose ir kiekvienas atskirai viską užrašinėję¹³.

Apie reikšmingą notaro vaidmenį liudija ir epizodas iš Valentino Pikulio romano *Monzundas*. Paskandinto švedų garlaivio kapitonas, vos išgelbėtas Baltijos jūros, iš karto pareikalauja plaukti į neutralų uostą, kad notaras patvirtintų jo pareiškimą, jog laivas nuskendo dėl neįveikiamos jėgos, nors kapitonas darė viską, kas būtina tokiu atveju laivui ir kroviniui išgelbėti.

Amsterdamo notaras po tapytojo Rembrandto mirties sudarydamas jo elgetiško turto aprašą, kruopščiai surašė ne tik senas kėdes ir nosines, bet ir paveikslus, išparduotus už skolas dar menininkui esant gyvam. Pagal šį dokumentą Rusijos kunigaikštis Dimitrijus Golycynas surado ir nupirko septynias Rembrandto drobes, taip pat ir garsiąją „Danają“.

Notaro darbo specifika ypatinga. Honoré de Balzacas, kurio tėvas buvo notaras, rašė: „Kas per darbas! Dar nė vienos ašies taip nekalmino, taip neišbandė perkrovimais“. „Jeigu notaras nebus pedantiškas kaip senmergė, jis praras klientūrą“.

Apie notaro atsakomybę ir prevencinį vaidmenį rašė ir Alexandre'as Dumas: „kad mūsų aktai būtų teisėti, – atsakė notaras, – mums reikia žinoti, jog tiksliai vykdome kliento valią. Galima

12 Яков Свет, *Колумб*, Москва, 1973, p.193–195

13 Antonio Sicari, *Portretai*, V., 2003, p. 31

14 Aleksandras Diuma, *Grafas Montekristas*, t. II, V., 1985, p. 202

15 Нейман М. М., *Современное положение российского нотариата*, Dubnas, 1888, p. 144

surašyti testamentą fiziškai sergančiam, bet jį padiktuoti turi sveiko proto žmogus¹⁴.

Notarinio akto paskelbimas

Garsiam XIX a. pabaigos rusų notarui Michailui Neimanui vienas turtingas prancūzas pareiškęs: „Tautinei ir asmeninei prancūzo garbei apginti skirtas karas. Apginti šeimos gerovei ir turtui mes turime notariatą. O kadangi mūsų prancūziškasis notariatas visiškai pateisina jam reiškiamą pasitikėjimą, notarai yra vienas iš labiausiai gerbiamų luomų. Notaras – tai mūsų šeimos narys, mūsų patarėjas visais turto klausimais, tai mūsų visų gerovės reikalų tvarkytojas ir vadovas. Mes patikime notarui visą turtą ir esame visiškai tikri, kad jis apsaugos jį geriau negu mes patys. Be notaro mes negalime išsiversti žengdami į santuokinį gyvenimą, į jį kreipiamės jausdami artėjančią gyvenimo pabaigą. Senelis buvo mano notaro klientas, ir anūkas bus mano notaro anūko klientas. Kaipgi mano notarui manęs nesaugoti, o man juo nepasitikėti¹⁵“.

Notaro konsultacija

NOTARIATAS
LIETUVOJE

VALDOVO RAŠTINĖS ATSIKADIMAS

Didžiojo kunigaikščio Vytauto antspaudas. 1379

Jau XIII–XIV a. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje valstybės reikalams buvo pasitelkiami raštininkai. Pirmieji raštininkai buvo vienuoliai: lotynų kalba raštas rašė katalikai, rusėnų – stačiatikiai. Tie dokumentai buvo skirti užsienio valstybėms. Vidaus reikalams raštai dar nebuvo vartojami: didžiojo kunigaikščio valdžia buvo asmeninė ir jo įsakymai skelbiami žodžiu – krivūlėse, per pasiuntinius. Tik XIV a. pab., kai krikštą priėmusi Lietuva tapo lygiaverte krikščioniškųjų Vakarų partnere, kai krikščionybė atnešė didžiulių permainų į visas valstybės gyvenimo sritis – visuomenės, ūkio, politikos, teisės, kultūros, – atsirado didžiulis rašto poreikis tiek išorės, tiek vidaus reikalams. Lietuvai teko sparčiai perimti katalikiškosios Vakarų Europos kultūrą. Taigi ir notaro institucija susiklostė per gerokai trumpesnę laiką nei kitose valstybėse.

Lietuvos notariato istorijoje, kaip ir daugelyje kitų valstybės gyvenimo sričių, viena iš ryškiausių figūrų yra didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas. Tai jis reformavo Lietuvos administraciją, 1409 m. įsteigė Trakuose antrą žinomą Lietuvoje mokyklą (pirmoji įsteigta 1397 m. prie Vilniaus katedros), Lenkijos karaliaus kanceliarijos pavyzdžiu įkūrė valdovo raštinę (1385). Tačiau skirtingai nuo Jogailos lenkiškosios, Vytauto raštinė buvo pasaulietinė, joje dirbo vos vienas kitas dvasininkas¹⁶. Yra žinomos kelios Vytauto laikų raštininkų pavardės: vyresniųjų sekretorių pareigos buvo patikėtos Mikalojui Cebulkai (Mikołaj Cebulka) ir Mikalojui Maldžikui (Mikołaj Małdrzyk). To meto didžiojo kunigaikščio raštinėje buvo 15–17 raštininkų. Išduodami raštai bei dokumentai – tiesa, ne visi – buvo registruojami, daromi jų nuorašai, kad pražuvus originalams būtų galima parengti dublikatus. Todėl valstybės raštinėje atsirado du skyriai: viename buvo rašomos privilegijos, registruojami raštai, kitame – daromi dokumentų nuorašai¹⁷.

Kad Vytautas raštininkų darbą aukštai vertino, matyti iš amžininkų pasakojimų: „Kai kartą Vytautas savo žmonos Julijonos akivaizdoje mylimam notarui dovanojo šimtą markių, ji nusistebėjo dėl tos dovanos didumo. Tada Vytautas dar liepęs notarui pridėti kitą šimtą, ir kol žmona nesiliovusi pastabas dariusi, buvę išmokėta 800 markių“¹⁸.

Labai svarbūs dokumentai – sutartys, privilegijų ir dovanojimų aktai – didžiojo kunigaikščio raštinėje buvo rašomi ant pergamento,

16 Kaip nurodo Edvardas Gudavičius, nors Vytauto kanceliarijai negalėjo prilygti jokia kita raštinė, tačiau akto gavėjas galėjo pateikti valdovui patvirtinti jau surašytą tekstą (tokias galimybes turėjo Bažnyčia ir besikuriančios miestų magdeburgijos). Žr. Edvardas Gudavičius, *Lietuvos istorija*, V., 1999, p. 423

17 Mykolas Kondratas, *Lietuvių tautos ir valstybės istorija*, V., 1994, p. 321

18 Zenonas Ivinskis, *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*, Roma, 1978, p. 380

19 Juozas Jurginis, Ingė Lukšaitė, *Lietuvos kultūros istorijos bruožai*, V., 1981, p. 46–47

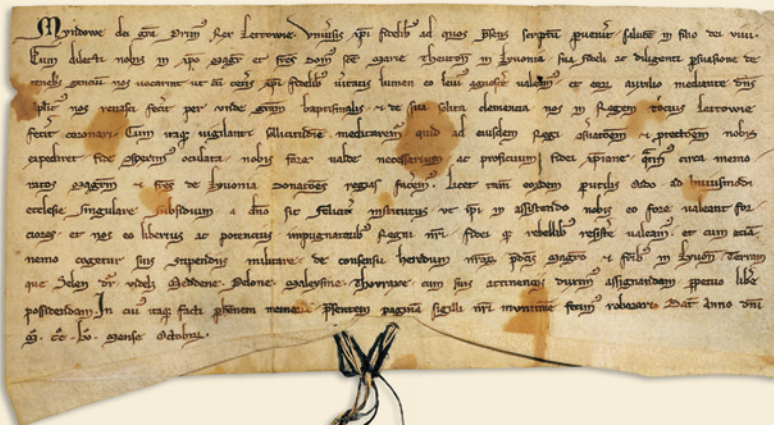
20 Lietuvos Metrika, kurią sudaro 644 knygos, Lietuvą prijungus prie Rusijos (1795) buvo išvežta į Peterburgą

o laiškai, pranešimai ir pan. – ant popieriaus. Seniausi išlikę popieriuje rašyti dokumentai yra Vytauto laiškai kaimyninių valstybių valdovams¹⁹.

Vytauto raštinėje buvo registruojami svarbesni išduodami ir gaunami dokumentai, o ilgainiui nusistovėjo tvarka, kad didžiojo kunigaikščio raštinėje buvo saugomi nuorašai visų raštų (išduotų ir gaunamų), įvairių sutarčių ir dokumentų originalai. Formavosi seniausias, pagrindinis valstybės raštų archyvas – Lietuvos Metrika²⁰. Seniausi Lietuvos Metrikos įrašai yra XIV a. pab., vėliausi – XVIII a. pabaigos. Įrašus LDK rusėnų, lotynų, lenkų kalbomis darė rašovai (rus. *дьякѣ*), tikrino ir tvirtino jų viršininkai raštininkai (rus. *начальники господарские*). Be to, raštininkai redagavo privilegijas, įstatymus, teisyne, vertė sudėtingus tekstus. Raštinėje radosi statutai ir metraščiai.

Stilius. XIV–XV a.

Vienintelis išlikęs karaliaus Mindaugo dokumentas – sėlių žemės dovanojimo raštas. 1255

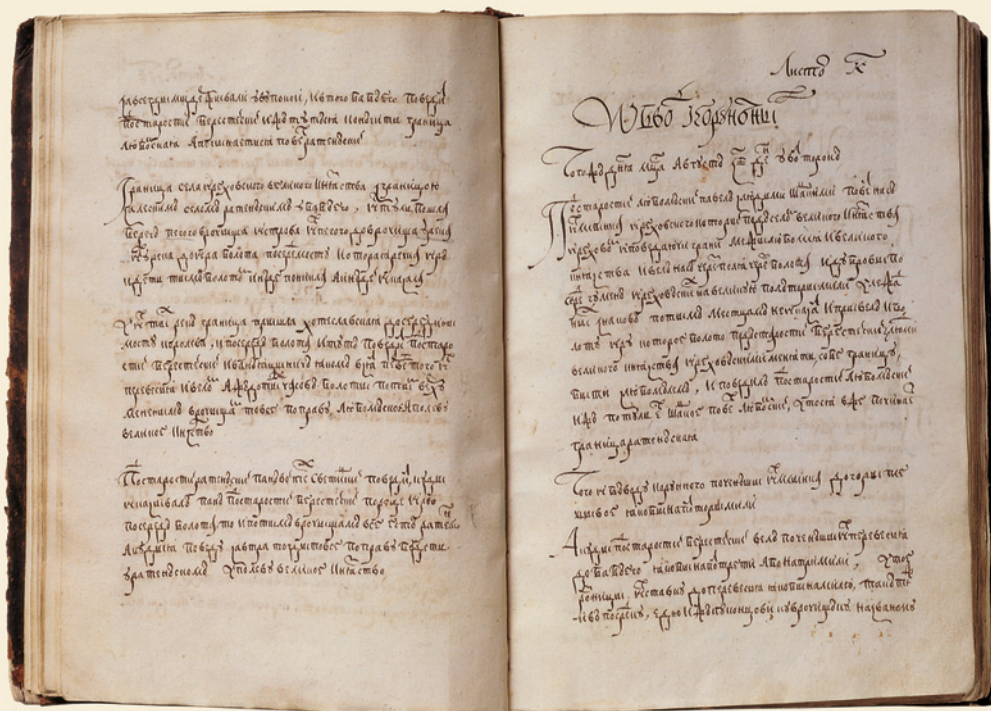
Vytauto majestotinis antspaudas ir jo rekonstrukcija, atlikta K. W. Kielisińskio

Handwritten Latin text in a medieval Gothic script, likely a notarial document or legal record. The text is densely packed and covers most of the page. A large, decorative initial 'D' is visible at the top left. The document is bound with three leather straps at the bottom.

Didžiojo kunigaikščio Gedimino laišku nuorašas,
padarytas Liubeko miesto notaro Jono iš Bremeno 1323 m. liepos 18 d.

Vytauto priesaika Lenkijos karalystei ir Jadvygai. 1392

Lietuvos Metrikos atvartas. 1593–1594

Didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto privilegijos, kuria sulgintos konfesijų teisės, inicialinė raidė. 1563

21 „Мы Жикгимонт, божиею милостью великии князь литовскии, жомойтскии, рускии и иных...“ Žr. Konstantinas Jablonskis, *Istorija ir jos šaltiniai*, V., 1979, p. 284

22 Ten pat, p. 291

DOKUMENTO ŠARANGA

P

agrindinė akto dalis – tekstas; tai, ką prideda raštininkas, vadinama protokolu.

Pradedamąjį protokolą sudaro šios dalys (lot.): *invocatio* – kreipimasis į Dievą (*In nomine Domini amen*), *intitulatio* – akto davėjo pavadinimas²¹, *inscriptio* – akto adresato pavadinimas, *arenga* – motyvų, dėl kurių sudaromas sandoris ar surašomas aktas, išdėstymas, *publicatio (promulgatio)* – formulė, kuria nurodoma, kad akte išdėstytas dalykas skelbiamas visiems suinteresuotiems asmenims.

Tekstas savo ruožtu skirstomas į *narratio* – atpasakojimą aplinkybių, kurios sudarė pagrindą teisiniam sandoriui įvykti ir aktui sudaryti, *dispositio* – akto davėjo valios išreiškimas, išdėstymas dalyko, dėl kurio surašytas aktas, *sanctio* – nurodymas baudų ir bausmių, kurios grės tam, kas nesilaikys sandorio arba akto. Pavyzdžiui, testamentuose dažnai buvo rašoma: „kas paneigs tą mano testamentą, tas teisis su manimi prieš Dievą jo baisiajame teisme“. Pirkimo ir kituose privačiuose aktuose dažnai rašoma, kad nesilaikantis akto nuostatų turės mokėti baudą didžiajam kunigaikščiui, pavyzdžiui, du ilguosius, seniūnui – ilgąjį, paseniūnui – pusę ilgojo, o nukentėjusiai šaliai atlyginti žalą ir nuostolius.

Tekstas dar gali būti skirstomas klauzulėmis (lot. *clausula* – pabaiga). Tai kiekviena atskira sutarties sąlyga; siauresne prasme – sutartyje numatyta ar aptarta speciali sąlyga. Pavyzdžiui, 1594 m. žemininko Stanislovo Sirevičiaus įkeičiamajame rašte, be kita ko, nurodyta, kad jei įkaito turėtojui valdant įkeistą turtą – tris tarnybas žmonių su jų žemėmis ir turtu, – įkeistieji ūkininkai išbėgiotų, būtų kareivių sunaikinti, sudegtų ar pan., tai įkaito turėtojas (kreditorius) už tai neatsakys, o įkaito davėjas (skolininkas) nepaisant šių aplinkybių turi grąžinti visą paskolos sumą²².

Baigiamajame protokole (eschatokole) nurodoma akto sudarymo vieta, laikas, pridedamas baigiamasis žodis, pavyzdžiui, amen.

Prie baigiamosios dalies taip pat reikėtų priskirti ir paskutinę teksto dalį *corroboratio* – duomenis apie akto sudarymą ir patikrinimą: kieno įsakymu surašytas aktas, kas jį surašė, kokie liudytojai dalyvavo, koku antspaudu ar antspaudais patvirtintas.

Didžiojo kunigaikščio Švitrigailos sutartis su Livonijos ordino didžiuoju magistru ir Moldavijos vaivada. 1431

Pirmoji didžiojo kunigaikščio Stepono Batoro Vilniaus universiteto steigimo privilegija. 1578

DOKUMENTO TVIRTINIMAS

Didžiojo kunigaikščio Jogailos antspaudas prie 1382 m. Dubysos sutarties

23 Juozas Jurginis, *Lietuvos krikštas*, V., 1987, p. 229

24 Signetė – tai žiedas su jo savininko ženklų. Signetiniai antspaudai dažniausiai buvo įspaudžiami pačian raštan, o ne kabinami prie jo.

Mažasis Vilniaus antspaudas, naudotas 1446–1585 m.

Lietuvos, kaip ir kitų kraštų, valdovai sekretorių arba notarų parašytų aktų tekstus tvirtindavo ne parašais, o antspaudais. Ne tik didieji kunigaikščiai, bet ir jų vietininkai vaivados ar seniūnai ilgą laiką savo duodamų raštų nepasirašydavo, o uždėdavo antspaudus²³. Didįjį, arba majestotinį, antspaudą, kurio herbo skydo laukuose buvo visų svarbiausių valdomų žemių herbai, Vytautas vartojo svarbiems tarptautiniams dokumentams, paprastai sutartims. Tarptautiniam susirašinėjimui ir krašto viduje vartotas mažasis, arba signetinis²⁴, antspaudas.

Ankstyviausias žinomas yra XVI a. pr. didžiojo Lietuvos kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio parašas. Pasirašoma buvo tik lotyniškai, nesvarbu, kokia kalba surašytas aktas. Žygimanto Senojo (1506–1548) laikais didžiojo kunigaikščio raštuose atsiranda ir raštininko arba kanclerio parašas. Taigi, parašai akte liudija jį esant ne ankstesnį nei XVI a. vid. Pasirašydavo raštą surašęs raštininkas. Vėlesniuose dokumentuose pasirašydavo nebūtinai surašęs aktą asmuo, dažniau tas, kurio priežiūroje ir kurio atsakomybe surašytas aktas.

Privačiuose aktuose maždaug iki XVI a. vid. jokių parašų nebuvo. Kunigaikščiai, vaivados ar seniūnai savo vardu duodamų raštų nepasirašydavo, tenkindavosi antspaudais. Antspaudus Lietuvoje turėjo kunigaikščiai, ponai, bajorai, kunigai ir miestelėnai.

1520–1530 m. greta su akto davėjo ar jį pavadavusio žmogaus antspaudu paplito ir liudytojų antspaudai. Antspaudas atstodavo parašą. Apytikriai nuo 1540 m. liudytojai vis dažniau imami vadinti antspauduotojais (rus. *нечемапу*). Liudytojais kviečiami žmonės, turintys antspaudus. Tiesa, kartais sūnus dėdavo tėvo antspaudą, našlė – vyro. Nuo XVI a. II p. raštingi liudytojai prie antspaudu dar ir pasirašo. Taip pat pasirašo ir akto davėjas. Kunigaikščių aktams liudytojų nereikėjo, tačiau kartais nurodoma rus. *при том были* (dalyvavo), vadinasi, išvardyti ponai kunigaikščio aktui pritarė.

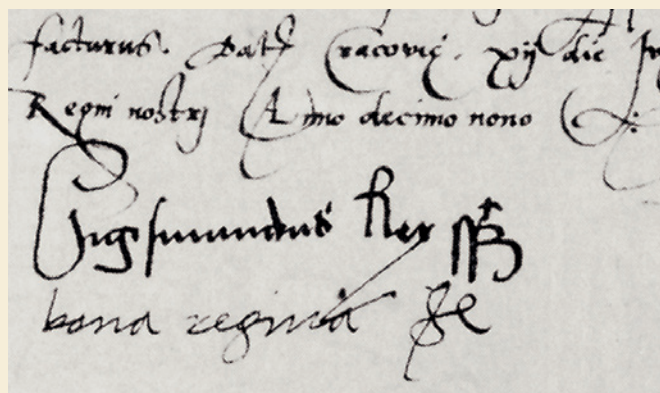
Dokumentas su antspaudu, jei antspaudu tikrumas nekėlė abejonų, turėjo absoliučią įrodomąją galią (negalėjo būti nugincytas).

Didžiųjų kunigaikščių Jogailos (1413) ir Aleksandro (1503) antspaudai

LDK pareigūnų antspaudai

Žygimanto Augusto ir Bonos Sforzos parašai 1525 m. dokumente

KITOS RAŠTINĖS

Didysis gotikinis Kauno antspaudas. 1540

Klaipėdos antspaudas

25 Magaryčios – tai nedidelės vaisės, išgertuvės, atlikus kokį reikalą: pardavus, nupirkus, sudarius sutartį ir pan. Magaryčinkais vadinami pagal paprotinę teisę privalomi pirkimo ir pardavimo liudytojai.

26 Mykolas Balinskis, *Vilniaus miesto istorija*, V., 2007, p. 273

27 Bronius Kviklys, *Mūsų Lietuva*, t. I, V., 1989, p. 488

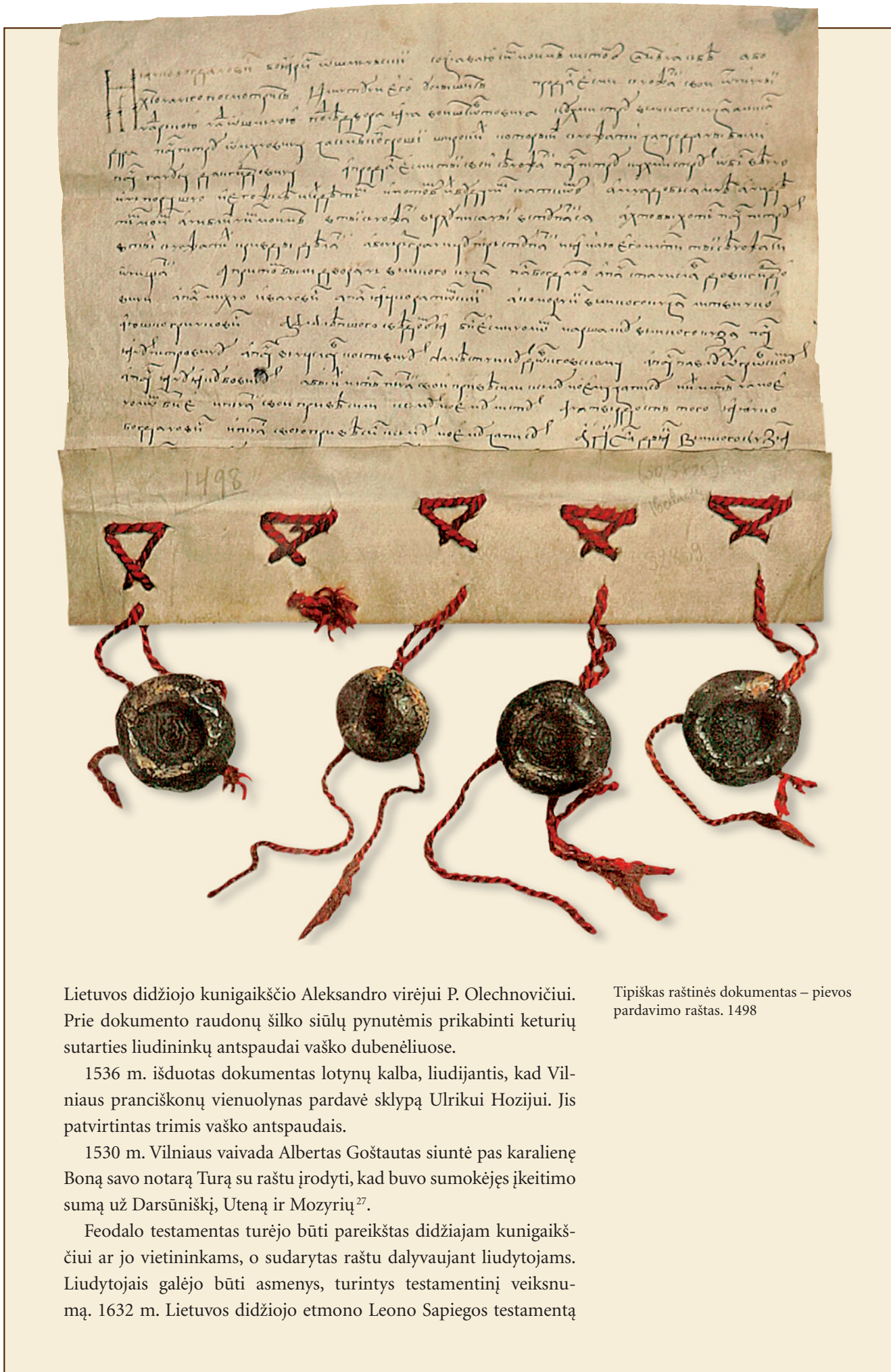
Šis didžiojo kunigaikščio raštinės XV a. pasklidusių rašto ir dokumentų tvarkymo kultūrą perėmė ne tik įvairaus lygio administracijos ir teismų įstaigos. Greitai rašytinių dokumentų vertę supratę eiliniai bajorai ir miestiečiai. Raštinių veikla įdiegė rašytinius aktus (donacijas, pardavimo bei kitas sutartis, testamentus) bajorų ir miestiečių buityje. Jų užsakymu daroma vis daugiau įvairiausių dokumentų nuorašų, išrašų. Pradėti kaupti šeimos archyvai, kuriuose buvo saugomi įvairūs, dažniausiai turto įsigijimą bei luominę priklausomybę liudijantys dokumentai.

XIV–XV a. rašytinių aktų turime nedaug. Tuo metu galiojo paprotinė teisė – sutardavo, sumušdavo rankomis, išgerdavo magaryčias²⁵. Magaryčių kėlimo faktas ginčo atveju buvo įrodymas, kad sandoris sudarytas. Seniausi žinomi Lietuvoje pardavimo aktai rašyti pardavėjo vardu, būtinai nurodant liudytojus. Liudytojai, vadinami „geraisiais žmonėmis“, dažniausiai būdavo vyrai, kartais ir moterys; bajorai, miestelėnai, raštininkai, dailidės, eiguliai, net ir baudžiauninkai.

Žemės pirkimo procedūra susidėjo iš kelių veiksmų: susitariama, apvedama parduodama žemė, galiausiai geriamos magaryčios. Kai kuriuose žemės perleidimo aktuose, be liudytojų sąrašo, surašyti žmonės, kurie dalyvavo pirkėjui aprodant ir apvaikštant perkamą žemę.

Po Valakų reformos valstiečiai naudojamos žemės negalėjo nei įkeisti, nei parduoti. Feodalai paskolą paprastai garantuodavo turtu, atiduodami kreditoriui valdyti savo turtą ar jo dalį su visomis arba beveik visomis feodalinėmis prievolėmis ir teisėmis, t.y. su prievole eiti karo tarnybą, valdyti ir teisti valstiečius. Įkeičiamas turtas perduodamas įkaito gavėjui valdyti, kol bus įvykdyta prievolė. Antai istorikas Mykolas Balinskis teigia matęs raštą su antspaudu, kurį Petruui Ivanovskiui 1547 m. rugsėjo 10 d. išdavė Barbora Radvilaitė, Trakų vaivadienė, našlė. Jame tvirtinama, kad būsimoji karalienė pasiskolino 128 kapas grašių ir 8 dubenis medaus, už tai užstatydama auksinę grandinę, įvertintą 227 dukatais, ir 2 paausutas gūnias, įvertintas 131 grivina²⁶.

1498 m. Gardine pergamente surašytas pardavimo dokumentas, tvirtinantis, kad Ašmenos bajoras J. Bagdonavičius pardavė pievą

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro virėjų P. Olechnovičiui. Prie dokumento raudonų šilko siūlų pynutėmis prikabinėti keturių sutarties liudininkų antspaudai vaško dubenėliuose.

Tipiškas raštinės dokumentas – pievos pardavimo raštas. 1498

1536 m. išduotas dokumentas lotynų kalba, liudijantis, kad Vilniaus pranciškonų vienuolynas pardavė sklypą Ulrikui Hozijui. Jis patvirtintas trimis vaško antspaudais.

1530 m. Vilniaus vaivada Albertas Goštautas siuntė pas karalienę Boną savo notarą Turą su raštu įrodyti, kad buvo sumokėjęs įkeitimo sumą už Darsūniškį, Uteną ir Mozyrių²⁷.

Feodalo testamentas turėjo būti pareikštas didžiajam kunigaikščiui ar jo vietininkams, o sudarytas raštu dalyvaujant liudytojams. Liudytojais galėjo būti asmenys, turintys testamentinį veiksnumą. 1632 m. Lietuvos didžiojo etmono Leono Sapiegos testamentą

Didysis gotikinis Vilniaus kapitulos antspaudas, naudotas 1507–1685 m.

Mažasis renesansinis Vilniaus kapitulos antspaudas, naudotas 1520–1633 m.

surašė Martynas Davaina, LDK referendorius ir raštininkas (*Marcin Dowojna, referendarz i pisarz W. Ks. Lit.*)²⁸. Garsus Lietuvos teisininkas, Vilniaus vaitas Augustinas Rotundas, 1571 m. pakviestas į Varšuvą, surašė Žygimanto Augusto testamentą, kuriuo didelė jam priklausanti Vilniaus Žemutinės pilies biblioteka palikta Vilniaus jėzuitų kolegijai²⁹. „O tų knygų, kurias atiduodame jėzuitams, derlius yra nemažas ir neprastas...“ – rašoma testamente³⁰. Beje, Augustinas Rotundas pasisakė už lotynų kalbos vartojimą viešajame gyvenime, įstatymuose, privilegijose ir raštuose.

Žinome, kad iš didelio būrio XV a. pab.–XVI a. pr. aukštąjį išsilavinimą įgijusių dvasininkų nemaža tapo įvairių institucijų pareigūnais, be kitų, ir notarais. Laurynas Mendzileskis 1503 m. dirbo viešuoju notaru, 1517 m. – apaštališkuoju protonotaru; Mikalojus iš Volbožo 1501 m. ėjo apaštališkojo ir imperijos (teoriškai – Šv. Romos, faktiškai – viešojo) notaro pareigas; Jurgis Tolaitis Eišiškiškis 1508–1511 m. buvo viešasis apaštališkasis notaras³¹.

1604 m. rugpjūčio 16 d. viešojo ir Vilniaus kapitulos notaro Martyno Kvaškovskio surašytas dokumentas apie šv. Kazimiero karsto atidarymą. Iš jo mes žinome, kad šv. Kazimiero „kūnas po šimto dvidešimt metų nuo to laiko, kai, kaip žinoma, buvo palaidotas... buvo rastas visas ir nepalietas; nuostabiai maloniu kvapu, pasklidusiu po visą bažnyčią...“ Notaras užrašė ir mūrinių, atvėrusių kapavietę, vardus: Petras Peregrinas iš Lombardijos ir Steponas Simonaitis iš karališkojo Rokantiškių (netoli Vilniaus) dvaro³².

Nemažos Vilniaus vyskupo (ir kapitulos), magdeburginių miestų – Vilniaus bei Kauno magistratų raštinės veikė nuo XV a. pr. Štai Kauno miesto savivaldybė XVI a. vid. turėjo tris raštininkus: vieną rašiusį lotynų, kitą – rusėnų ir trečią – vokiečių kalba³³. Iš įrašų miestų magistratų knygose matyti³⁴, kad magdeburginių miestų gyventojai turėjo teisę paveldėti turtą, galėjo disponuoti savo namu, ūkiniais pastatais, sklypais, daržais ir valakų žeme, savo turtą atiduoti, dovanoti, keisti, nuomoti ir parduoti. Pagrindinis turto paveldėjimo dokumentas buvo testamentas. Sudarant testamentą privalėjo dalyvauti burmistras, du tarėjai ir raštininkas. Dokumentas iš karto buvo įrašomas į aktų knygą.

Taigi, turime nepriekaištingai surašytus teisinio pobūdžio dokumentus, įformintus nė kiek ne blogiau kaip kaimyninėse šalyse, atitinkančius to meto Europos standartus. Kaip pavadinšime jų kūrėjus – ar slavišku pisoriaus vardu, ar lotyniškai – sekretoriaus, notaro vardu – istorijos esmės nekeičia. Tad ne veltui Alfredas Bumblauskas konstatuoja, jog XV–XVI a. pr. Lietuvos kultūrą galima apibūdinti kaip raštinių kultūrą³⁵.

28 Stanislovas Lazutka, *Leonas Sapiega*, V., 1988, p. 131

29 Albinas Jovaišas, *Mikalojus Daukša*, Kaunas, 2000, p. 127

30 Mykolas Balinskis, *Vilniaus miesto istorija*, V., 2007, p. 339

31 Edvardas Gudavičius, *Lietuvos istorija*, V., 1999, p. 464–465

32 Vytautas Ališauskas, Mindaugas Paknys, *Šv. Kazimiero koplyčia*, V., 2004, p. 30

33 Konstantinas Jablonskis, *Lietuvos kultūra ir jos veikėjai*, V., 1973, p. 274

34 Vincas Kryževičius, *Lietuvos privilegijuotieji miestai*, V., 1981, p. 62

35 Alfredas Bumblauskas, *Senosios Lietuvos istorija: 1009–1795*, V., 2005, p. 200

Metraštininkas. 1973.
Skulpt. V. Krutinis

36 Adomas Mickevičius, *Ponas Tadas*, V., 1974,
p. 235

37 Ten pat, p. 393

RAŠTININKAI

*L*ietuvos Statutas reikalavo, kad raštininkas būtų Lietuvos pilietis, tame paviete gyvenantis bajoras, geras, garbingas ir vertas žmogus, išmanęs teisę ir mokąs rašyti valstybės kanceliarine kalba (rusėnų).

XIV a. pab. LDK raštinei vadovavo didysis raštininkas. XV a. II p. valdovo raštinė gerokai patobulėjo, tapo kancelarija. Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Aleksandro valdymo laikotarpiu (1492–1506) valstybės kanceliarijos veikla buvo pertvarkyta: patobulinti dokumentų formuliariai, raštvedyba, pradėtas tvarkyti ir sisteminti valstybės archyvas, sukurta valdovo ir valstybės antspaudo sistema. Kanceliarijai vadovavo didžiojo kunigaikščio skiriamas kancleris. Pirmas žinomas LDK kanceliarijos vedėjas – kancleris nuo 1441 m. buvo Sudivojus (Sudivajus) Valimantaitis, Žemaitijos seniūnio Kęsgailos jaunesnysis brolis. 1566 m. Lenkijos pavyzdžiu atsiranda pakanclerio (vicekanclerio) pareigybė. Aukšto rango valstybės pareigūnai – urėdai, prie kurių priskiriamas kancleris ir pakancleris, dar buvo vadinami dignitoriais. Raštininkas, referendorius, sekretorius buvo žemesnio rango urėdai. Raštininkai kartais vadinami ir lotynišku vardu – notarais.

Kancleris prižiūrėjo, kad didžiojo kunigaikščio raštai neprieštartų valstybės įstatymams, jo žinioje buvo įrašų knygos ir archyvas (Lietuvos Metrika), valstybės didysis antspaudas. Turėjo pavaduotoją pakanclerį, padėjėjų raštininkų. Pakancleris galėjo atlikti ir kanclerio funkcijas: rengti valdovo potvarkius ir įstatymus, siųsti ir priimti pasiuntinius, sudaryti sutartis.

Didžiojo raštininko (referendoriaus), kartais vadinamo sekretoriumi, svarbiausia užduotis buvo parengti ir surašyti valdovo dokumentus. Nuo XVI a. 3 deš. didieji raštininkai, stodami tarnybon, privalėjo duoti priesaiką. Šie valstybės pareigūnai buvo visapusiškai išsilavinę, todėl jiems būdavo patikimos ir diplomatinės misijos.

Raštininkų pagalbininkai rašovai, rašę raštus rusėnų kalba, paprastai vadinami dijokais, djakais. Raštininkų vadovaujami jie surašydavo ir nurašydavo dokumentus, pamokydavo naujus rašovus. XV–XVII a. dijokais buvo vadinami ir pono, turtingo bajoro raštininkai bei rašovai.

Pačioje XVI a. pradžioje kanclerio pareigybė buvo pakelta iki ministro rango, pagal kompetenciją jam priklausė tvarkyti kanceliarijos darbą, kai kuriuos užsienio politikos klausimus, saugoti antspaudą ir antspauduoti valstybės dokumentus. Kancleris tampa antras pagal rangą (pirmas – didysis maršalas, prižiūrėjęs tvarką valdovo dvare) ir pirmas pagal reikšmę vyriausybės narys – premjeras dabartine kalba. Kancleris turėjo tvarkyti valstybės įstatymų leidybą ir kontroliuoti, kaip jie vykdomi. Per jo rankas eidavo ir visi iš užsienio gaunami valstybinės reikšmės dokumentai. Kancleris dalyvaudavo formuojant valstybės administracijos aparatą, skiriant jo pareigūnus, skirstant jiems už tarnybos duodamus valdyti valstybės turtus. Taigi jo rankose faktiškai buvo sutelkta aukščiausioji LDK valdžia.

Jau XV a. didžiojo kunigaikščio kanceliarijoje atsirado universitetinį išsilavinimą turinčių žmonių, vienas iš jų – Aleksandro sekretorius, diplomatas Erazmas Ciolekas (1474–1522).

Neatsitiktinai keletas eilučių Adomo Mickevičiaus poemoje *Ponas Tadas* paskirta raštininkams:

Ar dar prisimenat senovinę gadynę?

Kas rašė? Raštvedžiai. Kam rašė? Visai šaliai.

Dabar jų Lenkijoj ir Lietuvoj lig valiai³⁶.

Raštininkai rašė paukščių, dažniausiai žąsų, plunksnomis, jas įstrižai nupjovę ir įskėlę. „Kits dvaro raštvedys tiek plunksnų nēr padrožęs, kiek aš su kardu šiuo esu galvų nuvožęs...“³⁷ – teigia *Pono Tado* personažas Gervazas.

Kanclerio Alberto Goštauto antkapinė plokštė Vilniaus katedroje.
Skulpt. Bernardus Zanobius de Gianotis

Kanclerio (1589–1623) Leono Sapiegos antkapinis paminklas Vilniaus Šv. Mykolo bažnyčioje. XVII a. 5 deš.

Pakancleris (1635–1640)
Steponas Pacas

38 Mykolas Lietuvis, *Apie totorių, lietuvių ir maskvėnų papročius*, V., 1966, p. 44–46

Kancleris (1658) Kristupas Pacas

Raštininkai pastovaus atlyginimo negaudavo, todėl buvo sakoma, kad jie „maitinasi plunksna“. Ką užsidirbdavo, tą ir turėdavo. Beje, lotyniškų raštų specialistų, dažniausiai samdomų iš Lenkijos, paslaugos buvo šešis kartus brangesnės negu rusėniškųjų.

Teisėjai ir raštininkai senojoje Lietuvoje atlyginimą gaudavo iš besibylinėjančiųjų. Mykolo Lietuvio veikale *Apie totorių, lietuvių ir maskvėnų papročius* (apie 1550) rašoma: „.....mūsų teisėjai ima iš nekalto ieškovo dešimtąją dalį daikto, dėl kurio teisiama. Šitas teisėjo atlyginimas vadinamas „peresudu“, ir jis turi būti sumokėtas čia pat teisme. O jei byla keliama dėl labai mažo žemės sklypo, tai imama ne dešimtoji dalis, o šimtas grašių, nors pats tas daiktas ir nebūtų tiek vertas. [...] Ir raštininkas už galutinio sprendimo įrašymą į aktų knygas reikalauja taip pat beveik dešimtosios dalies. Už bet kokį patarnavimą reikia mokėti. Vien už antspaudo pridėjimą prie raginimo stoti į teismą dėl vieno grašio reikalaujama keturių grašių.“³⁸

Kancleris (1793–1795) Jokimas Liutauras Chreptavičius

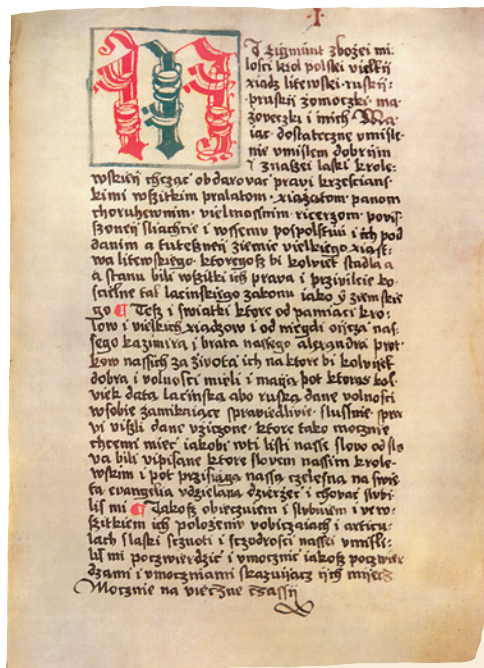
Vilniaus Šv. Jono bažnyčios Oginskių koplyčios portalas

Raštininkas (1761–1765)
Antanas Tyzenhauzas

Raštininkas, Trakų vaivada
Tadas Oginskis

I Lietuvos Statuto įžangos pradžia (lenkų kalba). ~1550

39 Konstantinas Jablonskis, *Istorija ir jos šaltiniai*, V., 1979, p. 221

LDK RAŠTŲ KALBA

V

ienas iš didžiojo kunigaikščio Vytauto raštinės ypatumų buvo daugiakalbystė. Kuria kalba buvo rašomas dokumentas, priklausė nuo adresato, o kartais – nuo dokumento svarbos. Vytautas turėjo raštininkų, kurie rašė lotyniškai, rusėniškai, dviem vokiečių kalbomis – viena vartota Prūsijoje, antra – Livonijoje, arabiškai ir turbūt čekiškai. Taigi didžiojo kunigaikščio raštinė iškart ėmė rašyti net šešiomis kalbomis³⁹. Raštvedybai vidaus reikalams įsitvirtino rusėnų kalba, susiformavusi Lietuvos valstybės užimtų slavų žemių tarmių pagrindu. Nuo seno Lietuvoje oficialiesiems reikalams plačiai vartota lotynų kalba. Didžiojo kunigaikščio raštinėje ji įvesta net anksčiau negu rusėnų. Po krikšto 1387 m. lotynų kalba Lietuvoje tapo bažnytinių apeigų, bažnytinių raštų bei dokumentų ir mokyklų kalba. XVI a. lotynų kalbą Lietuvoje imta plačiai vartoti ir valstybiniam reikalams. Ji tapo antrąja oficialia raštų kalba. Lenkų kalbos pozicijos Lietuvoje sustiprėjo po 1569 m. Liublino unijos, o valstybine kalba Lietuvoje ji buvo pripažinta 1697 m., seime priėmus nutarimą, kad LDK teismai raštvedybai privalo vartoti lenkų, o ne rusėnų kalbą. Rusėnų kalba galiausiai išstumta iš oficialiosios vartosenos.

Iš likusių dokumentų galima spėti, kad raštinėse darbuosė įvairaus išsimokslinimo lietuviai, tačiau tik keletas iš jų nusipelnė tiesiogiai lietuvių raštijai – tai Vilniaus žemės teismo raštininkas ir Aukščiausiojo tribunolo sekretorius Merkelis Petkevičius, 1598 m. parengęs ir išleidęs pirmą Didžiojoje Lietuvoje evangelikų reformatų knygą – katekizmą (lietuvių ir lenkų k.); Apaštalo Sosto Romoje raštininkas Jonas Domaševičius, po 1771 m. išleisto *Spasabo ašer-avojimosi Ponui Dievui* autorius; Raseinių teismų advokatas, regentas, raštininkas Dionizas Poška, be kitų kūrinių, XIX a. pr. parašęs epinę poemą *Mužikas Žemaičių ir Lietuvos*.

Розрѣшъ Рѣшѣнъ
1522

40

КЕЕСАРЮ КСИ СЛАЖО КНО ИЖДИЦ
СИСАНУ

СОКО АФКК

Сиронд земанод Повѣдъ Крестнаго Идиранионд Синодъ Саксенд ииФонд
Земанодтзровичо Иземли и Шелаткицидо Идиранио Ката а

Сиронд Идиранио Повѣдого Повѣдъ Сиронд Пагеновичо Идиранио Синодъ
Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Ката б

Сиронд Идиранио Сирондого Повѣдъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ
Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Ката в

Сиронд Золотардъ Мѣста Сирондого Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ
Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Ката г

Recognitio Quosa Sorbie de Cordevo Consortis Nicolai Raphaelis Apstolis
filio suo Nicolao Hlebowicz Sortis illius bonorum certorum Ката д

Littere ad Caplum Drobicev in causa Jodli et Tibory occasione bononi
Jablona re data Ката е

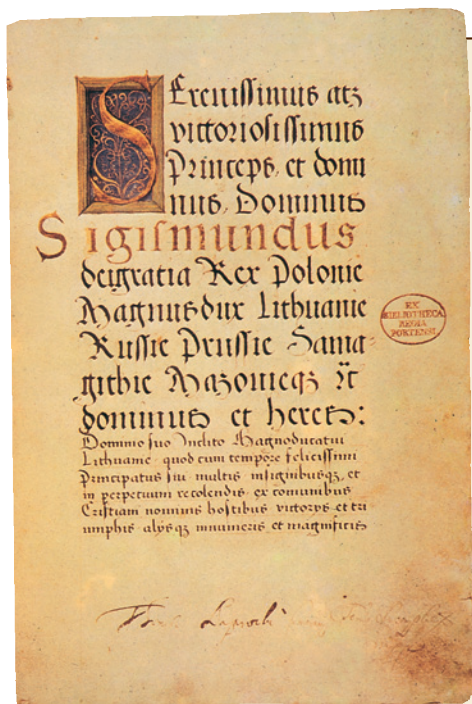
Сиронд Мѣста Сирондого Повѣдого Повѣдого Повѣдого Повѣдого
Повѣдого Повѣдого Повѣдого Повѣдого Повѣдого Повѣдого Ката з

Сиронд Ловови Сирондого Повѣдого Повѣдого Повѣдого Повѣдого
Повѣдого Повѣдого Повѣдого Повѣдого Повѣдого Повѣдого Ката и

Сиронд Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ
Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Синодъ Ката к

16

Didžiojo kunigaikščio teismų bylų knygos turinio lapas (rusėnų kalba). 1522–1530

I Lietuvos Statuto nuorašo pirmas lapas. 1529

ŽEMĖS TEISMO AKTAI

Disponavimo žeme apribojimai, kuriuos įteisino I Lietuvos Statutas, buvo panaikinti 1566 m. priimtame II Statute. Jame nustatyta ir nauja teismų tvarka. Sudaryti trys teismai, veikiančios paviete (apskirtyje): pilies (baudžiamųjų bylų), pakamario (žemės ribų) ir žemės, kuriam patikėti nuosavybės ir kiti civilinės teisės klausimai.

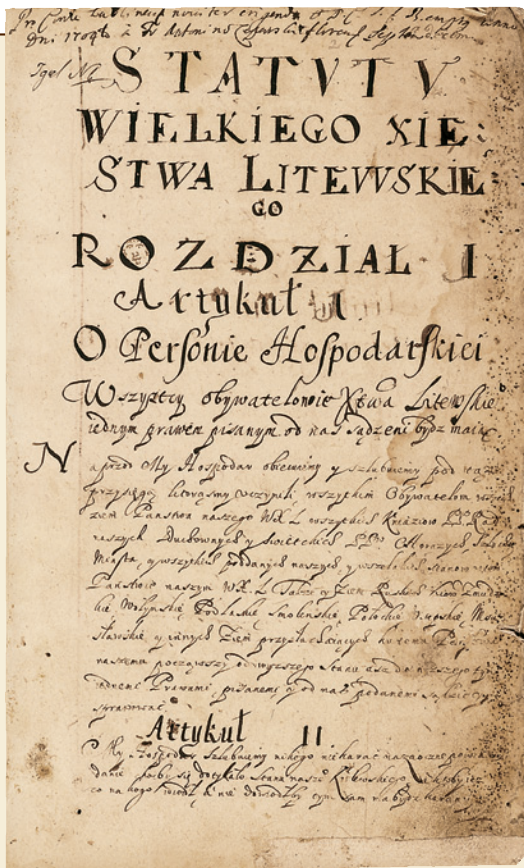
Žemės teismą sudarė teisėjas, pateisėjis ir raštininkas. Pavieto bajorai seimelyje rinkdavo po keturis kandidatus teisėjo pareigoms ir pristatydavo kandidatūras didžiajam kunigaikščiui. Patvirtintas kandidatas galėjo pradėti teisėjauti tik prisiekęs. Bylas turėjo spręsti kolegialiai visi trys žemės teismo pareigūnai – teisėjas, pateisėjis ir raštininkas. Raštininkas privalėjo mokėti rusėnų kalbą, jo prievolė buvo vesti žemės teismo knygas, daryti jose įrašus ir jų išrašus. Jis kartu ėjo ir mūsų laikų notaro pareigas, nes į žemės teismo knygas buvo įrašomi ne tik teismų tardymai, bylos eiga, liudytojų parodymai ir teismo sprendimai, bet ir įvairiausi dokumentai bei aktai: asmenų ar grupių privilegijos, testamentai, pirkimo ir pardavimo, mainų, užstatymo sutartys, LDK raštai, pranešimai, inventoriai, turto ir žemės sienų aprašymai, dalies (kraičio), dovanojimo užrašai, globos priėmimo ir perdavimo aktai, trečiųjų teismo sprendimai, turto pasidalijimo aktai, protestai, liudijimai, teismo sprendimo įvykdymo arba jo įvykdymo kliudymo pažymėjimai, įvesdinimo į turto valdymą aktai ir kiti įvairaus pobūdžio vieši ar asmeniniai dokumentai, kuriuos bajorai pageidavo įrašyti į žemės teismo knygas, kad jie turėtų galios arba kad būtų apsaugoti nuo užmaršties ar pražūties. Teismo knygoje buvo dokumentuojama ne tik teismo, bet ir kitokia viešoji veikla: seimelių nutarimai, konferencijų aktai ir pan.

Išrašai iš teismo knygų, patvirtinti žemės teismo teisėjo ir raštininko parašais, turėjo tokią pat galią kaip originalai. Tos knygos buvo saugomos specialiuose rūsiuose, o kad į jas neįsibrautų neleistinų pataisų ar klastočių, dėžės su knygomis turėjo būti užantspauduotos ir užrakintos trimis užraktais, raktus po vieną turėjo žemės teisėjas, pateisėjis ir raštininkas⁴⁰.

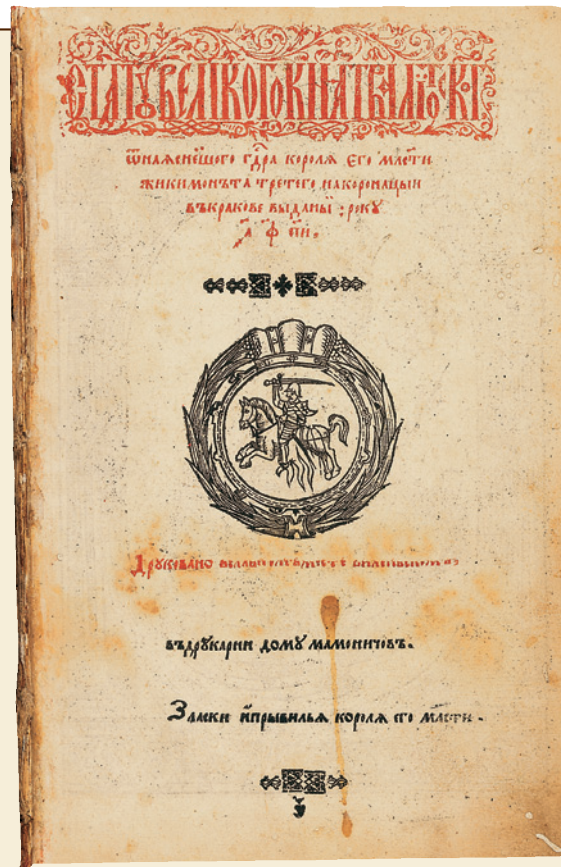
Lietuvos Statuto reikalavimu žemės teismo raštininkas turėjo būti Lietuvos pilietis, tame paviete gyvenantis bajoras, vertas pagarbos asmuo, išmanęs teisę ir mokantis rašyti valstybės kanceliarine kalba (rusėnų). Žemės teismų raštininkus vietos bajorų bendruomenė

40 *Lietuvių enciklopedija*, Bostonas, 1966, t. XXV, p. 247

41 *Lietuvos TSR istorija*, t. I, V, 1957, p. 214

II Lietuvos Statuto nuorašo pirmas lapas. 1506

III Lietuvos Statuto antraštinis lapas. 1588

gerbė ir dažnai rinkdavo žemės teisėjais ir seimų atstovais. Nors ir žemesnio rango už teisėją ir pateisėjų, raštininkas buvo svarbi teismo figūra. Jis mokėjo surašyti aktus, buvo atsakingas už aktų knygų vedimą, išrašų, nuorašų išdavimą, surašomų aktų juridinį pagrįstumą. Paprastai raštininkas buvo labiau išprusęs už anuodu, geriau žinojo Statuto nuostatas ir sugebėjo suteikti teisėjo valiai juridinę išraišką – suformuluoti nepriekaištingą sprendimą.

Pirmasis Trakų žemės teismo raštininkas Jonas Tulgudas Gudėniškis buvo išrinktas ir paskirtas teismo raštininku 1566 m. ir ėjo tas pareigas iki savo mirties. Antrasis iš eilės Vilniaus žemės teismo raštininkas Merkelis Petkevičius buvo išrinktas ir paskirtas 1574 m. ir išbuvo to teismo raštininku taip pat iki savo mirties⁴¹. Tai seniausi žinomi notarai.

Raštininkų darbo krūvis buvo labai didelis – per porą teismo sesijų mėnesių jie turėjo pasirašyti kelis tūkstančius lapų popieriaus. Tai padaryti vieniems buvo per sunku, todėl savo padėjėjais raštininkai (rus. *nucapъ*) priimdavo raštininkėlių (rus. *ноднучок*). Kiekvienas teismo raštininkas jų turėjo po kelis. Jie atlikdavo visą juoda darbą: parengdavo išrašus iš knygų, dokumentų nuorašus, įrašydavo į knygas sprendimus, aktus, protokolus, labiau patyrę rašydavo ir aktus asmenims. Raštininkėliai buvo laikomi savo ponų raštininkų tarnais.

Kaip matome, žemės teismo raštininkas vykdė ir notaro pareigas, taigi 1566-uosius, II Lietuvos Statuto priėmimo metus, galima laikyti ir Lietuvos notariato, kaip teisinės institucijos, susikūrimo metais. 2016 m. Lietuvos notariatui sukaks 450 metų.

Ignas Karpis, 1809 m. testamentu atleidęs valstiečius nuo baudžiaties. Paveiksle jis vaizduojamas su testamentu, kuris buvo įregistruotas Šiaulių ir Uplytės teismo knygoje. Dail. P. K. Fabre

RUSIJOS IMPERIJOJE

Po III Lietuvos ir Lenkijos valstybės padalijimo tarp Austrijos, Prūsijos ir Rusijos (1795) didžioji dalis Lietuvos tapo carinės Rusijos imperijos dalimi. Lietuvoje veikusi teisinė sistema, įtvirtinta II Statuto, dar galiojo iki 1840 m. Tų metų birželio 25-ąją buvo įvesti Rusijos imperijos įstatymai. Lietuvoje įsigaliojo Rusijos civilinis kodeksas, paprastai vadinamas X tomu, tiesa, jis veikė ne visur: Užnemunės krašte buvo taikomas vadinamasis Napoleono kodeksas; Palangos apylinkėse, Lietuvai priskirtose iš buvusios Kuršo gubernijos, – carinės Rusijos civiliniai įstatymai Pabaltijo kraštams; Klaidos kraštas gyveno pagal Prūsijos įstatymus.

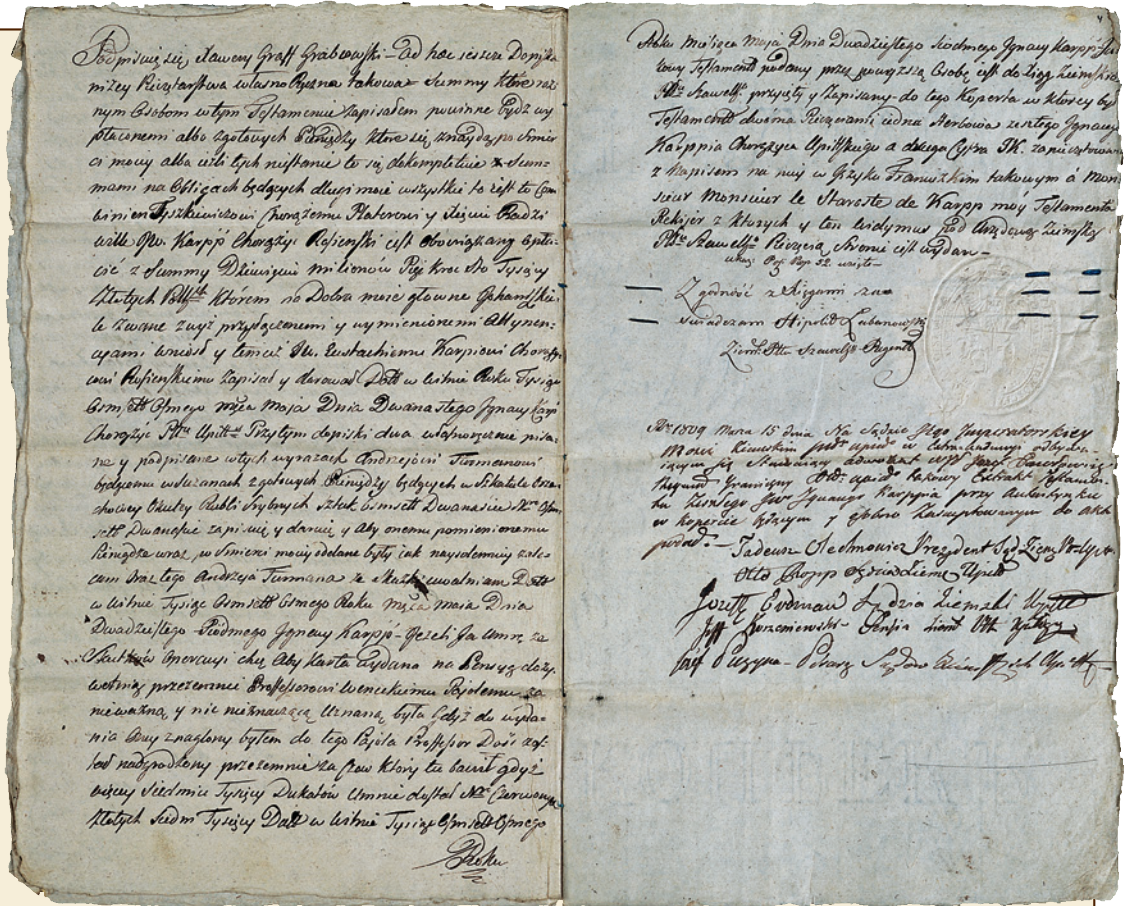
1888 m. Vilniaus statistikos komiteto duomenimis, Vilniuje gyveno 107 286 gyventojai, o jiems teisinės paslaugas teikė 4 notariai: Aleksejus Nejelovas (Krantinės g., Nejelovos namas), Karlas Smoljanas (Trakų g., d’Amand’o namas), Dmitrijus Malyševskis (Vokiečių g., Gordovo namas) ir Erastas Kryncovas (Trakų g., Popovo namas)⁴².

Pavieta teismas jau po 1831 m. sukilimo buvo perorganizuotas į apskrities teismą (rus. *уездный суд*). Notaro funkcijas ėmė vykdyti šio teismo raštininkas.

1886 m. Rusijoje buvo priimtas Notariato įstatymas, tapęs sudėtine civilinės teisės sistemos dalimi. Juo remiantis buvo įsteigta notaro pareigybė. Šiam dokumentui turėjo įtakos Vakarų Europos notariato įstatymai, Prancūzijoje priimti 1813 m., Austrijoje – 1854 m., Bavarijoje – 1861 m.

Notarų skaičius buvo nustatomas teisingumo ministerijos (*numerus clausus* principas). Jis galėjo būti padidintas tik prašant vietos savivaldos organams. Notarais negalėjo būti svetimšaliai (asmenys, neturintys Rusijos pilietybės), o Rusijos teisingumo ministro 1887 m. birželio aplinkraščiu – ir žydai. Į šias pareigas galėjo pretenduoti pilnamečiai Rusijos piliečiai, neteisti, neturintys kitų pareigų valstybinėje ar visuomeninėje tarnyboje ir išlaikę notaro egzaminus apygardos teismo egzaminų komisijoje. Komisija susidėjo iš apygardos teismo pirmininko, teismo prokuroro ir vyresniojo teismo notaro. Kandidatas į notarus turėjo išmanyti įstatymus, būtinus notaro darbe, notaro raštvedybą ir parodyti sugebėjimą surašyti įvairius teisinius aktus. Notarai turėjo teisę vykdyti ir

42 Флавиан Добрянский, *Путеводитель по Вильне и ея окрестностям*, V, 1890, p. 36

prisiekusiojo vertėjo funkcijas. Buvo numatyta notaro civilinė atsakomybė. Notaras turėjo atsakyti turtu, jeigu jo patvirtintas pirkimo aktas buvo teismo pripažintas negaliojančiu dėl to, kad pardavėjas akto sudarymo metu buvo neveiksnus, o notaras buvo neapdairus ir nesiėmė visų atsargumo priemonių sudarant aktą.

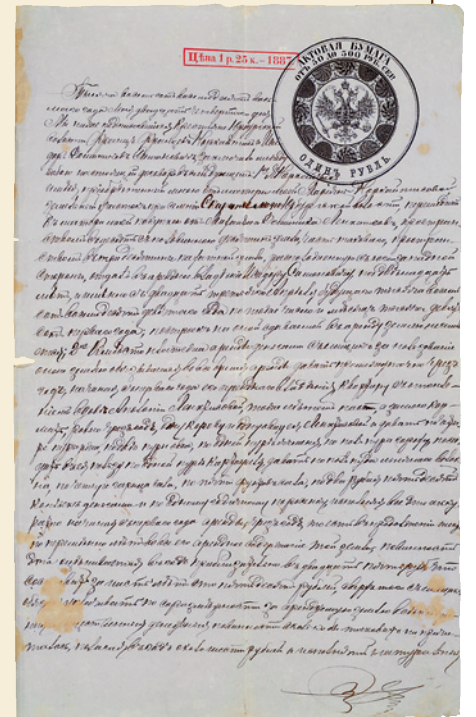
Prieš pradėdami dirbti notarai turėjo įmokėti užstatą į apygardos teismo depozitą. Jie atsakydavo užstatu tais atvejais, jei išduotas aktas įstatymo uždraustas arba jei veikė nesąžiningai. Užstato dydis priklausė nuo vietovės: sostinėse galėjo siekti iki 25 tūkst., gubernijos miestuose – iki 15 tūkst., apskričių miestuose ir miesteliuose – iki 10 tūkst. rublių.

Notaras turėjo antspaudą, kuriame buvo pavaizduotas gubernijos herbas, įrašytas notaro vardas, pavardė ir vietovės, kurioje yra konтора, pavadinimas. Notaras turėjo teisę nešioti uniforminį fraką su gelumbės apykakle. Kaip valstybės pareigūnas, notaras turėjo teisę vesti tik gavęs rašytinį apygardos teismo leidimą. Pažeidę šį reikalavimą buvo baudžiami pagal Baudžiamųjų įstatymų nuostatų 1565-ąjį straipsnį drausmine nuobauda.

Notarų veiklos priežiūrą vykdė apygardos teismas. Notarams galėjo būti taikomos šios drausminės nuobaudos: įspėjimas, pastaba, papeikimas, bauda, suėmimas iki 7 parų, pareigų pažeminimas, atleidimas iš darbo. Be kitų įpareigojimų, šie asmenys privalėjo saugoti notarinių veiksmų paslaptį. Pagal Baudžiamųjų įstatymų nuostatų 423 straipsnį, už paslapties pagarsinimą notaras galėjo būti nušalintas nuo darbo, pašalintas iš tarnybos ar įkalinamas 4–8 mėnesiams.

Carinės Rusijos laikų dokumentas, surašytas ant herbino popieriaus

Žemės perleidimo dokumentas, XIX a.

Ruvimo Kaplano (1911, B. Miedžio nuotr.), Moisejaus Alperovičiaus (1909, brolių Butkowskij nuotr.) ir Leibos Osnosio (1912, S. Fleury nuotr.), šaukiamųjų į caro kariuomenę, portretai, patvirtinti Vilniaus gubernijos antspaudais ir caro pareigūnų parašais
Lietuvos centrinio valstybės archyvo dokumentai

Jaunesnysis notaras vedė šias knygas:

- 1) rejestrą, kuriame registruojami visi notariniai veiksmai;
- 2) tris aktų knygas: nekilnojamojo turto, kitų aktų ir vekselių protestavimo;
- 3) rinklavių knygą, kurioje registruojamos visos pajamos už notarinius veiksmus;
- 4) abėcėlinę aktų ir liudijimų knygą;
- 5) abėcėlinę knygą asmenų, kuriems apribotas veiksnumas.

Už darbą notariai ėmė užmokestį pagal nustatytus įkainius arba pagal susitarimą su klientu. Užmokesčio dydis pagal notaro ir kliento susitarimą galėjo būti didesnis arba mažesnis už nustatytą taksą. Vienašališkas notaro reikalavimas mokėti taksą viršijančią sumą buvo kvalifikuojamas kaip sukčiavimas. Klientui nesumokėjus nustatytos sumos, notaras galėjo atsisakyti tvirtinti aktus, neišduoti išrašų, nuorašų. Aktų užsakovai mokėjimų notarui atžvilgiu atsakavo pagal principą „visi už vieną ir vienas už visus“.

Rusijos senato aiškinimu, prieš patvirtindamas aktą notaras privalo nustatyti sutartį sudarančių asmenų tapatybę, įsitikinti, ar sutartis neprieštaruja įstatymams, visuomenės moralei, ar nepažeidžia atskirų žmonių orumo, išsiaiškinti, ar šalis iš tikrųjų laisva valia sudaro sandorį, ar supranta jo svarbą ir pasekmes. Aktas perskaitomas šalims, po to, joms sumokėjus mokesčius, įrašomas į aktų knygą, kurioje pasirašo šalis, liudininkai ir notaras. Liudininkais surašant aktus turėjo būti vyrai ir tik nesant jų moterys (284 str.). Aktai, surašyti dalyvaujant liudytojams ir patvirtinti notaro, buvo vadinami viešaisiais, arba notariniiais (282 str.).

Nepriekaištingai atliekantys savo pareigas notari turėjo teisę po 12 metų gauti šv. Onos 3-iojo laipsnio, o išdirbę 35 metus – šv. Vladimiro 4-ojo laipsnio ordinus. Valstiečių ar miestiečių kilmės notari išdirbę ne mažiau nei 10 metų turėjo teisę į garbės piliečio vardą.

Šmuelio Maušos Miklišanskio asmens tapatybę patvirtinantis lakštas. 1906
Lietuvos centrinio valstybės archyvo dokumentas

90648-d

702

Свидетельство о приписке къ призывному участку.

Сутриманскій, Мрсккасъ Погоа
 мещанинъ Шмуца Мовша Погоа
 в.к. Миниминскій району 1^{му} стана
 тысяча святисотъ шестисотъ годъ по на
 ружау в.к. приписанъ в.к. (20^м / 11,
 на основаніи разрѣшенія Виленскаго
 городского по воинской повинности При
 сутствія, отъ 6го Сентября 1906 года за
 № 2221, приписанъ, по отбыванію
 воинской повинности, къ призывному
 участку г.р. Виленн и подлежитъ при
 зыву въ тысяча святисотъ шес
 сотъ (1907^м) годъ
 В.р. приписанія в.к. в.к. в.к.
 _____ состоитъ

Выдано Виленскою Городскою
 Управою Сентября 19 дня 1906.
 за № 75771

За Виленскій Городской Голова,

Членъ Городской Управы *А. Митинъ*

Инспекторъ *В. С. С.*

NEPRIKLAUSOMOS LIETUVOS NOTARIATO KŪRIMASIS

Taikos teisėjo (kai kurie iš jų atlikdavo ir notaro pareigas) ženklas. 1929.
Dail. P. Rimša

Pirmasis materialinės teisės šaltinis atkurtoje Lietuvos valstybėje buvo Rusijos imperijos civilinis kodeksas, įsigaliojęs 1840 m. panaikinus II Lietuvos Statutą. Į Lietuvoje veikusias civilinės teisės sistemas įėjo ir notariato nuostatai⁴³. Jų buvo laikomasi iki sovietų okupacijos, tiesa, kiek pakeitus ir suderinus su Lietuvos įstatymais.

Nepriklausomos Lietuvos notarų kontoros pradėtos steigti 1919 m., remiantis Laikinojo Lietuvos notariato sutvarkymo įstatymu, paskelbtu 1919 m. sausio 16 d. Notarinės kontoros buvo steigiamos tose vietose, „kur teisingumo ministras ras reikalo“⁴⁴. 1919 m. lapkričio 14 d. Teisingumo ministerijos etatuose nurodyti 32 notariai, 1923 m. gruodžio 14 d. – 26 notariai. Trūkstant etatinių notarų, 1929 m. rugsėjo 4 d. Ministrų kabinetas nutarė leisti Teisingumo ministerijai juos laisvai samdyti: Kauno teismo apygardai – 7, Šiaulių – 4, Marijampolės – 2. 1934 m. liepos 7 d. Ministrų kabinetas nustatė tokį notarų kontorų skaičių: Kauno apygardos teismui – 18, Šiaulių – 11, Panevėžio – 9, Marijampolės – 10 (iš viso 48).

Tvirtinti aktus pradėta 1920 m. pradžioje, paskelbus 1919 m. gruodžio 19 d. Papildomąjį Lietuvos notariato sutvarkymo įstatymą. Notaras tvirtino sutartis, įgaliojimus, testamentus, dokumentų nuorašus ir vertimus, liudijo parašų tikrumą, įteikdavo įvairius asmenų pareiškimus kitiems asmenims, protestavo vekselius ir atliko kitus įstatymų numatytus notarinius veiksmus. Nesant notaro, dokumentus paliudydavo apylinkės teisėjas, kuriam notaro funkcijas pavesdavo teisingumo ministras įsakymu.

Notarai gaudavo algą ir 25 proc. iš gautų mokesčių už suteiktas juridines paslaugas. 1922 m. rugpjūčio 16 d. Ministrų kabineto patvirtintoje Taksoje už notaro darbą mokesčiai sumažinti iki 10 proc. Notarų iškvietimas arba patarnavimų suteikimas nedarbo valandomis klientams kainavo dvigubai. Kontoros nuomos, atlyginimų raštininkams, kanceliariiniams reikmenims išlaidas apmokėdavo patys notariai. Visas įmokas notariai privalėjo surašyti pajamų knygoje ir kas mėnesį atsiskaityti Teisingumo ministerijai, o nuo 1936 m. sausio 1 d. – kasmet Valstybės kontrolieriaus įstaigai. 1932 m. gruodžio 1 d. įsigaliojęs Notariato įstatymo pakeitimas

43 Положение о нотариальной части, т. 1, д. 1

44 Laikinosios vyriausybės žinios, 1919 01 16, Nr. 2–3, p. 5

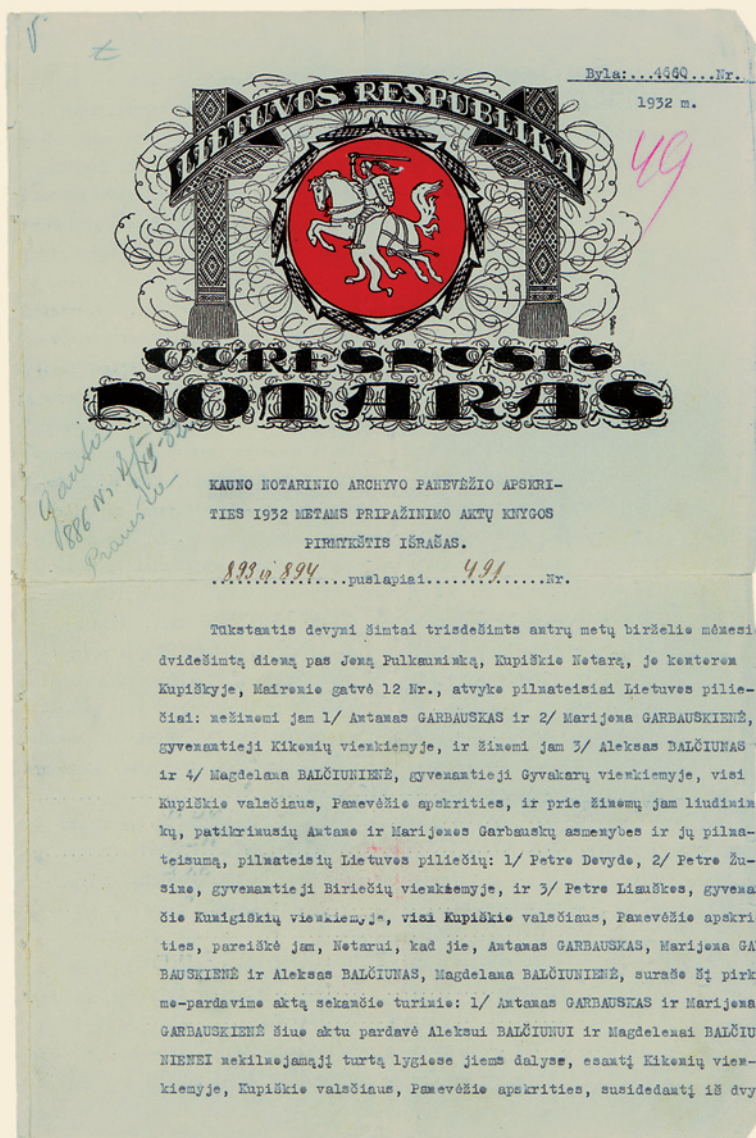
notarus prilygino valstybės tarnautojams be algos, bet padidino patarnavimų mokesčius.

1919 m. sausio 11 d. teisingumo ministro instrukcijoje notarams nurodyta vesti aktų, protestų, paliudijimų, patikrintų skolos pasižadėjimų ir sutarčių rejestrą, abėcėlinę šių dokumentų rodyklę, pavestų saugoti dokumentų sąrašą, abėcėlinius bankrutavusių asmenų ir nepilnamečių, kuriems pripažinta globa ir atimta teisė valdyti turta, sąrašus. Visi aktai, surašyti ant atskirų lapų, buvo segami į vieną knygą chronologine tvarka. Einamųjų metų aktų knygos buvo saugomos metus, po to pristatomos patikrinti ir saugoti vyresniojo notaro įstaigai Kaune (Kauno, Panevėžio ir Šiaulių apygardų notarai) arba Marijampolės apygardos teismo hipotekos sekretoriui, turėjusiam vyresniojo notaro teises (Marijampolės apygardos notarai).

Notarus skirdavo ir atleisdavo teisingumo ministras. Kandidatai turėjo būti baigę aukštąjį mokslą ir išlaikyti egzaminą apygardos teisme. Notarus prižiūrėjo apygardų teismai, kuriems galėjo būti skundžiami jų veiksmai.

Švenčionių antspaudas. 1922

1932 m. dokumentas, patvirtintas Kupiškio notaro J. Pulkauninko

1939 m. dokumentas, patvirtintas Panevėžio notaro J. Rimšos

45 Centrinis valstybės archyvas, f.1525, 318 s. v.

PIRMASIS NOTARŲ SUVAŽIAVIMAS

Pirmasis Lietuvos notarų suvažiavimas įvyko 1920 m. balandžio 19 d. Kaune. Jame dalyvavo Kauno apygardos vyresnysis notaras Jurgis Linartas, notarai: Ukmergės apskrities – A. Švabinskas, Telšių – F. Mitkevičius, Joniškio – L. Monkevičius, Panevėžio – Liutkevičius, Utenos – B. Urbanavičius, Kelmės – Rudavičius, Marijampolės – J. Žukauskas, Kalvarijos – J. Šeštakauskas, Vilkaviškio – Strimavičius, Seinų – B. Jucevičius, Šiaulių – Labanauskas, Raseinių – Grubliauskas, Aleksoto – S. Žukauskas, Kauno – J. Barauskas ir Naumiesčio – Zubrickas.

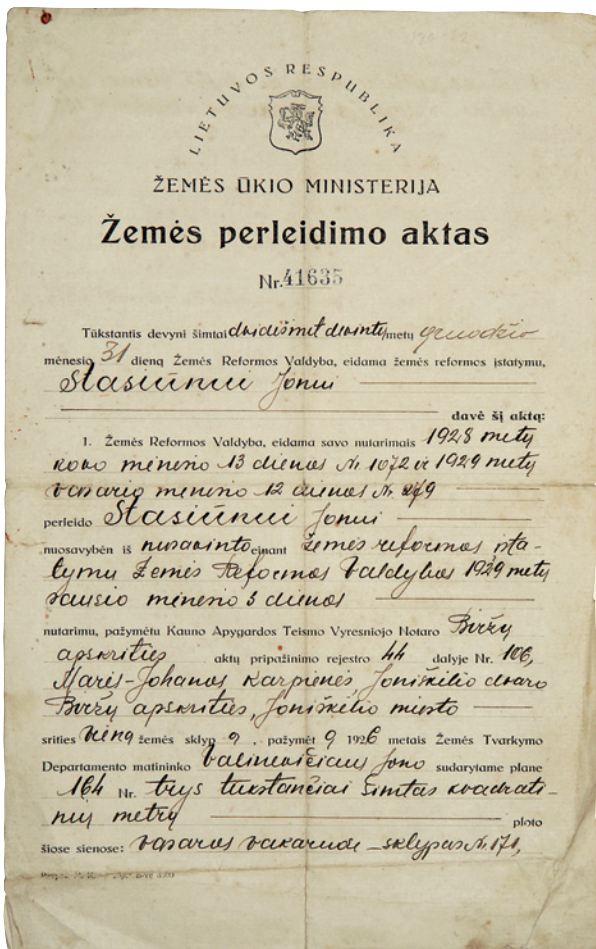
Notarų suvažiavimas išreiškė pageidavimą, „kad būtų sutverta visuomenės notarų korporacija“, konstatavo, „kad praktikoje gali pasėkmingai ir tikrai visuomenės labui veikti tiktai notarai ne valdininkai. Notarai valdininkai dabar neduoda valstybei jokio pelno, gi visuomenės notarai ne tiktai negalėtų nešti valstybei nuostolių, bet turėtų būtina duoti pelno, kadangi visas biurams išlaikyti išlaidas visuomenės notarai apmoka savo lėšomis, nustatytieji gi valstybės naudai mokesčiai eina Valstybės Išdan be jokių išimčių ir rizikos“.

Suvažiavimas nutarė prašyti teisingumo ministrą, kad notarai valdininkai būtų pakeisti „liuosos profesijos visuomenės notarais, įsteigiant notarų korporaciją su taryba priešakyje ir garbės teismu“⁴⁵. Kad tokia korporacija būtų buvusi įkurta, žinių nėra.

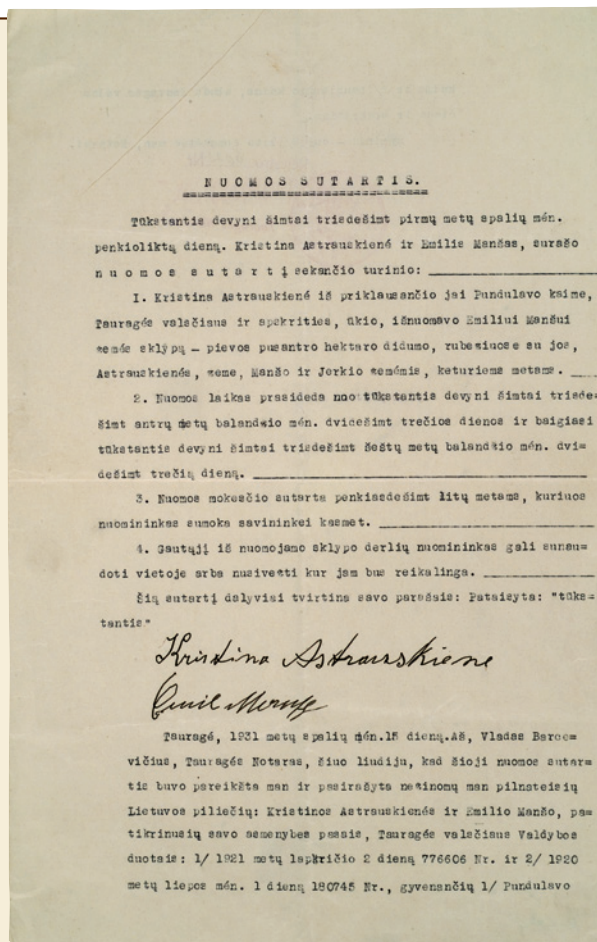
Balandžio 20 d. teisingumo ministras Noreika pasveikino pirmąjį Lietuvos notarų suvažiavimą, linkėdamas sėkmingo ir produktyvaus darbo, pažymėjo, kokiomis sunkiomis aplinkybėmis kuriama Lietuvos valstybė ir ragino notarus savo specialybe prisidėti prie to

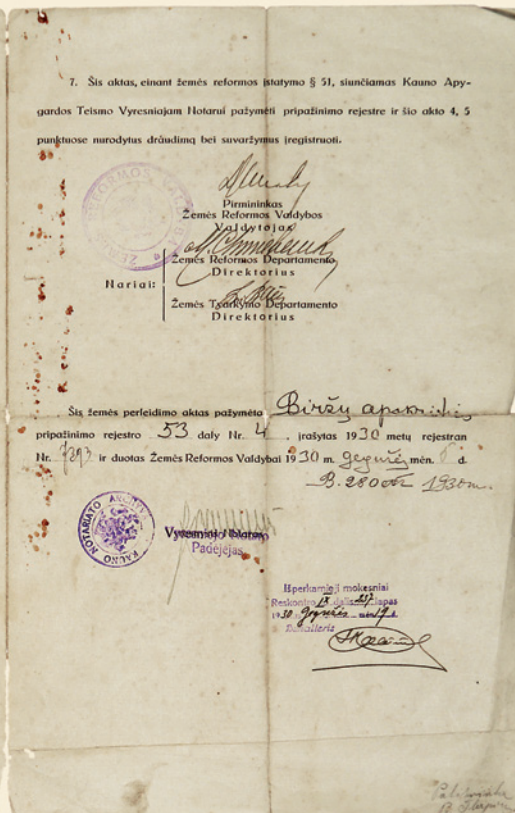
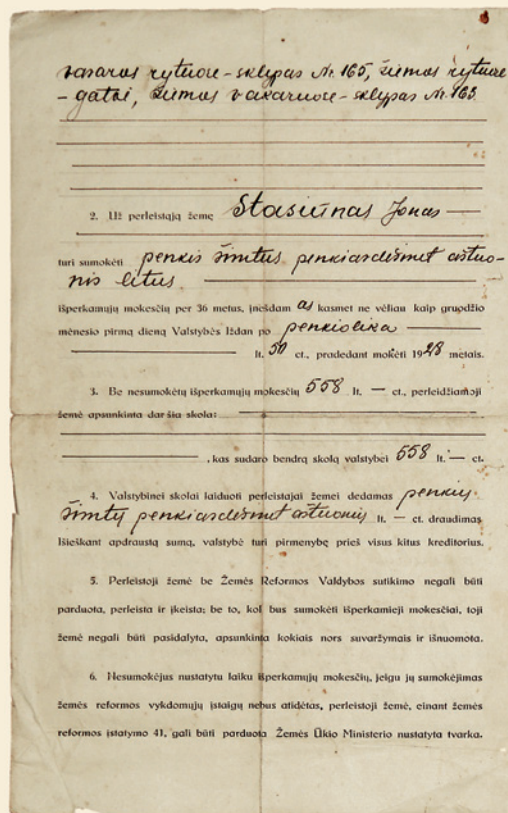
Notaro kontoros iškaba

Dvaro žemės, XIX a. priklausiusios Ignui Karpiui, perleidimo aktas

Nuomos sutartis, 1931 m. patvirtinta Tauragės notaro V. Barcevičiaus

Žyminio mokesčio ženklai

TARPUKARIO NOTARIATO TEISINIS PAGRINDAS

Nuo 1932 m. gruodžio 1 d. pagal pakeistą Notariato įstatymą⁴⁶ notariai ir toliau buvo laikomi valstybės tarnautojais, tačiau jų atlyginimą sudarė iš klientų gautas nustatytas mokestis už darbą. Notariai mokėjo į pensijų fondą pagal valstybės tarnautojų atlygimo įstatymo 11A priedo VII kategoriją. Notarus skirdavo ir atleisdavo teisingumo ministras, jų veiklą prižiūrėjo apygardos teismas. Notarų kontorų skaičių nustatė ministrų kabinetas, o kontorų vietą – teisingumo ministras. Norintys tapti notariais turėjo išlaikyti egzaminus, kuriuose buvo tikrinamas įstatymų išmanymas, mokėjimas surašyti notarinius aktus. Egzaminų komisiją sudarė apygardos teismo pirmininkas, prokuroras ir vyresnysis notaras.

Vyresnius notarus taip pat skyrė ir atleido teisingumo ministras. Jie privalėjo turėti teisininko diplomą ir buvo prilyginami apygardos teismo nariams. Etatinius darbuotojus (vyresniojo notaro padėjėjus, raštininkus ir kt.), vyresniajam notarui pristačius, skirdavo ir atleisdavo apygardos teismo pirmininkas, o laisvai samdomus – vyresnysis notaras, apie tai pranešęs teismo pirmininkui.

Vyresnysis notaras tvirtino notarų sudarytus nekilnojamojo turto pirkimo ir pardavimo, pasidalijimo, atidalijimo, išskyrimo, dovanojimo, įkeitimo, nuomos sutartis ir aktus. Šie dokumentai turėjo būti pristatomi vyresniajam notarui per metus po jų įrašymo knygose. Netvirtinami aktai (kaimų išskirstymo į vienkiemius planai, Žemės reformos valdybos sudaryti žemės perleidimo aktai, teismų sprendimai dėl nuosavybės teisių pripažinimo, siaurinimo, įkeitimo teisių perleidimo aktai ir pan.) būdavo įtraukiami į pripažinimo rejestrus. Įstaigos išduodavo interesantams pažymas apie nekilnojamojo turto sudėtį, priklausomybę ir kt., ištraukas iš pripažinimo rejestrų, įvairių dokumentų, esančių notariniame archyve, nuorašus. Kredito įstaigos turėjo teisę gauti įkeitimų liudijimus. Vyresnieji notariai tvarkydavo žmonių, kuriems teismas apribojo veiksnumą, sąrašą.

Tarpukario Lietuvoje notariai atlikdavo šiuos notarinius veiksmus: 1) surašydavo įvairius aktus; 2) išduodavo išrašus iš aktų knygų ir aktų nuorašus; 3) paliudydavo pareiškiamąja tvarka jiems pateiktus aktus, protestus, nuorašų ir parašų tikrumą, laiką, kada pateiktas dokumentas, kad asmuo yra gyvas, vienos šalies antrai paaiškinimus, pareiškimus, įgaliojimus, paskolos pasižadėjimus, nekilnojamojo turto nuomos sutartis, samdos ir saugos sutartis, taikos sutartis ir prašymus, taip pat trečiųjų užrašus; 4) priimdavo saugoti asmenų pateiktus dokumentus; 5) sudarydavo įpėdinių turto pasidalijimo projektus.

46 *Vyriausybės žinios*, 1932 11 19, Nr. 399

47 Vytautas Nekrošius, *Notariato teisė*, Kaunas, 1997, p. 27

Notariato įstatymo str. 208 numatė aukštus notarų atlyginimo įkainius. Pavyzdžiui, už testamento projekto surašymą buvo imama 35 Lt notaro naudai, už pirkimo ir pardavimo, įkeitimo, paskolos, turto pasidalijimo, dovanų aktų, nuomos, samdos, vykdymo, taikos ir kitokių aktų surašymą buvo imama: 1) jei sandoris iki 1000 Lt vertės – 30 Lt; 2) jei 1000–10 000 Lt – už kiekvieną tūkstantį virš 1000 Lt papildomai po 3 Lt; 3) nuo 10 000 Lt – už kiekvieną viršijantį tūkstantį papildomai po 2 Lt. Už neįvertintos sumos sutarties projekto surašymą buvo imama kaip už 5000 Lt aktą. Už notaro darbą ne notaro kontoroje buvo imamas dvigubas mokestis.

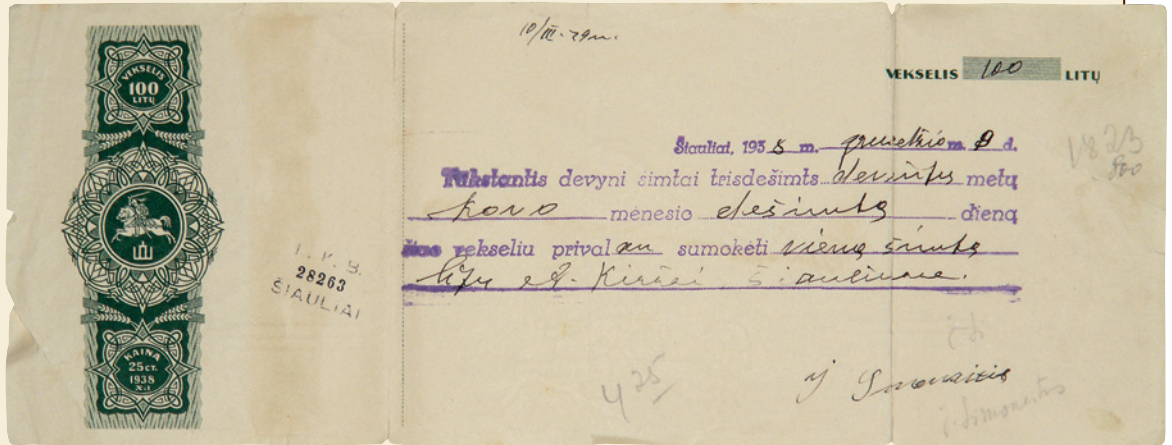
Skundus dėl notarų veiksmų buvo galima paduoti per skundžiamąjį notarą apygardos teismui per 2 savaites nuo skundžiamojo veiksmo atlikimo dienos.

Laikinojo Lietuvos notariato sutvarkymo įstatymas reikalavo aktus rašyti lietuvių kalba, bet notari, be lietuvių kalbos, turėjo mokėti dar vieną vietos kalbą. Aktuose ir kituose dokumentuose sandorio dalyviai galėjo pasirašyti kaip tinkami, bet jei parašas notarui neįskaitomas, tai pasirašiusysis prilyginamas nemokančiam rašyti.

Įsigaliojus Hipotekos įstatymui, sutartys hipotekinėms teisėms įgyti (nuosavybės teisėms, daiktinėms teisėms svetimame turte, įkeitimo teisei) turėjo būti sudaromos vietos hipotekos įstaigoje arba pas notarą. Pas notarą sudarytų sutarčių išrašai privalėjo būti pristatyti hipotekos įstaigai.

Vytautas Nekrošius knygoje *Notariato teisė* rašo, jog „apibendrinant tarpukario Lietuvoje veikusio notariato statusą, reikia pasakyti, kad nors notari ir buvo laikomi valdininkais, tačiau jau matomos lotyniškojo notariato užuomazgos (asmeninė turtinė atsakomybė už savo veiksmais klientui padarytą žalą, algos iš valstybės negavimas)“⁴⁷.

Tarpukario teisingumo ministerijos pastatas Kaune. 1928. Archit. E. Frykas. Anuomet pastato frizą juosė užrašas *Justitia est fundamentum regnorum*

1938 m. išduotas vekselis

OFIS akto za porządkowy N.42 księgi hipotecznej zagruch spacji N.66 t. VII przed Janem Buyko, Notariuszem przy Wydziale Hipotecznym Sądu Okręgowego w Wilnie sezananego i do repertorium za rok 1938 pod N.2444 wciągniętego.

AKT HIPOTECZNY.

Działo się w mieście Wilnie, w Rzeczypospolitej Polskiej, dnia dwudziestego trzeciego sierpnia roku tysiąca dziewięćset trzydziestego ósmego /23. VIII.38/.

Przedem, Janem Buyko, Notariuszem przy Wydziale Hipotecznym Sądu Okręgowego w Wilnie, w kancelarii mojej, w gmachu Sądów przy ulicy Adama Mickiewicza, N 36, w asystencji dwóch mnie, Notariuszowi, osobiście znanych i przez prawo wymagane przynioty posiadających świadków: Antoniego Mackiewiczza i Eugeniusza Modrzejewskiego, zamieszkałych w Wilnie: 1/ przy ulicy Krzywzej, 61 i 2/ przy ulicy Gimnazjalnej, 4, stawili się osobiście mi sznani: -----

1/ Włodzimierz Nazimow działający w charakterze egzekutora testamentu zmarłej Barbary Puszkinoj, zatwierdzonego decyzją Sądu Okręgowego w Wilnie z dnia 23 grudnia 1935 roku / Sprawy N Z 4498/35/ załączzonego w odpisie do zbioru dowodów tej księgi pod N 11 i -----

2/ Zofia Janiszewska, obywatelka polska, działająca w imieniu własnym zamieszkała i prawne mieszkanie dla skutków aktu niniejszego obierając sobie w Wilnie: 1/ w sąsiedztwie Markucie i 2/ przy ulicy Szopena, 1, i sznani następujący: -----

AKT KUPNA-SPRZEDAŻY.

§ 1. Zmarła Barbara Puskinowa posiadała prawem własności dobra ziemskie Markucie, położone w obrębie miasta Wilna, w księdze niniejszej n 66 uregulowane i na zasadzie testamentu notarialnego sezananego w dniu 31 października 1935 roku przed Janem Buyko, Notariuszem w Wilnie, za N repertorium 2914, zatwierdzonego do wykonania decyzją Sądu Okręgowego w Wilnie z dnia 23 grudnia 1935 roku poleciła egzekutorowi testamentu Włodzimierzowi Nazimowowi sprzedać te dobra za wyjątkiem fundus. -----

§ 2. W wykonaniu woli s.p. Barbary Puskinowej stawający Włodzimierz Na-

Hipotekos aktas, kurį 1938 m. patvirtino Vilniaus notaras J. Buyko

Nuostatai

LITUVOS RESPUBLIKOS VARDU

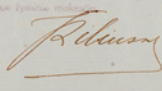
Universiteto Rektorius, Senatas ir profesoriai šiuo raštu skelbia, kad, Valstybinės teisės katedros Ordinariniam Profesorui MYKOLUI RÖMERIUI rektorijaujant, VINCUI KRĖVEI-MICKEVIČIUI Slave kalbų ir literatūrų Ordinariniam Profesorui dekanaujant, PETRONĖLĖI ŠIRUTYTĖ-LASTIENĖ, kiūsi is Liudvinavo valsčiaus, Mariampolės apskrities, išėjusi Humanitarinių Mokslų Fakulteto istorijos skyriaus dalykus, gerai išlaikiusi visus egzaminus ir patenkinamai parašiusi diplominį darbą: „Trade-unionizmo istorija Anglijoje“, yra įgijusi visus aukštąjį mokslo baigusio teises. Tai Universitetas liudija savo antspaudu ir Rektorius bei Dekano parašais. Kaunas, 1938 metais vasario mėn. 3 dieną.

Rektorius *Lijonas Čižis*

(J. J.)
L. S.

Dekanas *Doc. prof. V. Krėve-Mickevičius*

1938 m. vasario mėn. 3 d. Rejestro 1594 Nr.
P. J. Jonas Žilinskas, Vilampolės Miesto, turis savo kantoną, Kaune,
Senėje g. v. 5 Nr. 5, šiuo būdu, *Kauno miesto apyraičio*
iš do mo *rašto parašetas*
kad šis nuostatas toliau (toliau) atstovai išgimau, kuriame įtiky
vėnybių nebūna. Šis nuostatas patvirtina šiuo antspaudu
šiuo šiuo metu.

Diplomo nuorašas, 1930 m. patvirtintas Kauno (Vilijampolės) notaro J. Žilinsko

J. Blinstrubo

Protesto aktas Nr. 800.-

Šiauliai, 1939 m. kovo mėn. 13 d.
rejestro Nr. 1823, šis paprastas-----
vekselis, kurį pristatė ir prašė protestuoti Lietu-
vos Komercijos Bankas Šiaulių Skyrius
-----, už nesumokėjimą --- protes-
tuotas Šiaulių II notaro Jono Blinstrubo kontoroje
Lietuvos Komercijos Banko Šiaulių
Skyriaus -----vardu prieš vekselio davėją
J. S i m o n a i t i -----

Vekselio davėjui J. S i m o n a i -
č i u i ----- reikalavimas
vekselį apmokėti ----- pasiūstas
į vekselį nurodytą jo gyvenamą vietą
Padubysio valsč. Bubių pašt. ag.,

1939 m. kovo mėn. 11 d.

Paimta protesto išlaidų:
žyminio mokesčio - Lt 25 ct
už notaro darbą { valst. išdui 1 „ 50 „
notarui 1 „ 50 „
reikalavimo pasiuntimo bei
(teikimo (pašto ir kt. išlaidų) { „ „

Viso 3 Lt 25 ct

Šiaulių II notaras
J. Blinstrubo

Vekselio protesto aktas, 1939 m. patvirtintas
Šiaulių notaro J. Blinstrubo

Igaliojimas nekilnojamam turtui valdyti.

GERBAMAJI:

Onai Rimogailei

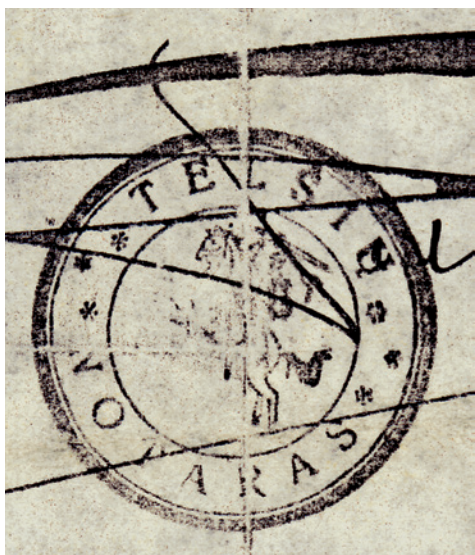
Šiuo įgaliojimu Tamsta valdyti ir prižiūrėti mano nekilnojamąjį turtą *Telšių*
miesčio prie Vainiūnų gatvės 23 Nr.
Taip pat vesti visus reikalus, kurie liečia tą mano turtą. Šiam reikalui Tamsta turi
teisės išlaikyti turtą termiais ir visomis sąlygomis savo nužairėjimu, parduoti
mišką, iškrėsti, dirbti darbus, remontus, perstatymus, parduoti ūkio gaminius ir
visą kilnojimąjį turtą, nuomoti, atstatyti, ir atsisakyti su tarnautojais ir darbinin-
iais, įgyti reikalingus daiktus, frankus, medžiagą ir kitą kilnojimąjį turtą už gyvus
pinigus ----- daryti viso-
tas sankabas ir sandoras ir duoti pasižadėjimus, neišskiriant sankabos mokėti
atsimelma, žūrėti tvarkos, vesti namų knygas, tiksliai ir laiku vykdyti visas police-
nes, sanitarines, gaisrines ir kitokias taisykles ir įsakymus, vesti bylas visose teis-
mo, administracijos ir kitose įstaigose ir pas visų vadybų viršininkus, su teisėmis,
išdėstytomis Civilinio Proceso Įstatymo 230 str., išskirti namius ir nuomininkus,
gauti visokį pelną iš mano turto ir visokias pinigas, visur patrašyti už mane
ir atlikti visus reikalingus formulumus. Visa tuo, kas einant šiuo įgaliojimu bus teisė-
tai padaryta, tikiu ir dėti neprieštarau. *Įgaliojimas*
Emilijai ir neįneigiamai Jonubausk-
iai ir momentui rašyti jos
prašamos pusi vald: Jonubaus-
kaitei ir

Emilija Minekaitė *Šiaulių pareigūnė*
Minieikaitės patarėjos Petrus Klonauskis
Adolfas Mineika *Šiaulių pareigūnas*
Adolfas Mineika *Šiaulių pareigūnas*
Adolfas Mineika *Šiaulių pareigūnas*
Adolfas Mineika *Šiaulių pareigūnas*

Mitkevičiaus, Telšių Notaras, šiuo liudiju, kad šis įgaliojimas
buvo pareikštas man ir pasirašytas, žinomą man pilnatiesių Lietu-
vos piliečių: Emilijos Mineikienės-Jokubauskienės, Emilijos Minei-
kaitės ir Adolfo Mineikos, visi iš Derkanių kaimo, Mosedžių valsčiaus,
Kretingos apskrities, Petro Klonauskio iš Telšių miesto,
veikiančio Emilijos Mineikaitės kaip patarėjas, įteikusio man
Telšių nuovodos Teikou Teisejo liudijimą iš šių metų sausio sešio-
liktos dienos 6 Nr., apie jo paskirimą patarėju; Prano Dankos iš
Derkanių kaimo, Mosedžių valsčiaus, Kretingos apskrities, veikian-
cio kaip Adolfo Mineikos patarėjas, įteikusio man Telšių nuovodos
Teikou Teisejo nutarimo nuorašą iš šių metų kovo 1 dienos 23 Nr.,
apie jo paskirimą patarėju; ir tai, kad oeraštel Emilijai Mineikie-
nei-Jokubauskienei prašant šį įgaliojimą pasirasė žinomas man Lie-
tuvos pilietis Jokubus Jakutavičius iš Telšių miesto. R e j e s -
t r o 1626 Nr.

F. Mitkevičiaus
Notaras

1932 m. dokumentas, patvirtintas Telšių notaro
F. Mitkevičiaus

Telšių notaro J. Mitkevičiaus 1932 m. patvirtinto dokumento detalė

TARPUKARIO NOTARIATAS IR JO DARBUOTOJAI

Jau 1919 m. antroje pusėje prie Kauno apygardos teismo įkurta vyresniojo notaro įstaiga. 1936 m. joje buvo šie skyriai: tvirtinimo, dokumentų žymėjimo, draudimų, žemės reformos, Žemės banko įkaitų liudijimų, nuorašų ir informacijų. Jiems vadovavo skyrių vedėjai. Bendra administracinė įstaigos priežiūra priklausė vyresniajam notarui. Skyrių priežiūrą vykdė 3 padėjėjai. Jie taip pat tvirtino siunčiamus Panevėžio ir Šiaulių apygardų notarų aktus. Kauno apygardos notarų aktus tvirtino vyresnysis notaras, Marijampolės apygardos – hipotekos sekretorius. 1919 m. lapkričio mėn. vyresniojo notaro įstaigoje buvo 4 etatai, 1921 m. – 8 (padėjėjas, 4 raštininkai, mašininkė). 1924 m. sausio 10 d. paskelbti etatai padidino raštininkų skaičių iki 8, įvedė dar 1 padėjėją. Nuo 1930 m. gruodžio 1 d. papildomai paskirtas trečias padėjėjas, du skyrių viršininkai, 35 raštvedžiai ir raštininkai, o nuo 1933 m. rugsėjo 15 d. buvo 65 etatiniai tarnautojai. Hipotekos skyriaus etatai nuo 3 darbuotojų (1922) išaugo iki 11 (1933 09 15).

Vyresniojo notaro įstaigos (Kaune) ir hipotekos skyriaus (Marijampolėje) darbo apimtis didėjo vykdant žemės reformą, gausėjant Žemės banko skolininkų, nustačius Lietuvos ir Latvijos sieną.

Kauno apygardos teismo vyresniojo notaro įstaiga panaikinta 1938 m. sausio 01 d., įsigaliojus Hipotekos įstatymui⁴⁸. Jos funkcijas perėmė likusių apskričių hipotekos įstaigos, kurioms pagal priklausomybę turėjo atitekti 511 000 įvairių knygų ir bylų, sukauptų Kauno notariniame archyve.

Hipotekos skyriaus Marijampolėje (pradėjo veikti 1921 m. spalį, jam vadovavo sekretorius, turėjęs vyresniojo notaro teises) archyvo pagrindą sudarė 1920 m. rudenį pergabentos iš Suvalkų Kalvarijos, Marijampolės, Seinų, Šakių, Vilkaviškio apskrities hipotekos knygos. 1935 m. lapkričio 1 d. Marijampolės hipotekos skyrius buvo panaikintas. Jo knygos pagal priklausomybę atiteko įsteigtoms Kauno, Alytaus, Marijampolės, Vilkaviškio, Seinų, Lazdijų ir Šakių apskričių hipotekos įstaigoms.

Kauno notariniame archyve saugotos buvusių Kauno ir dalies Vilniaus gubernijų apskričių notarinės ir teismų knygos, pradedant

48 *Vyriausybės žinios*, 1936, Nr. 560

49 Ten pat

1900 m. Čia pagal 1920 m. Lietuvos ir Rusijos taikos sutartį 1921 m. gruodžio – 1922 m. lapkričio mėn. sugrąžintos Kauno vyresniojo notaro knygos, bylos ir rejestrai, evakuotos 1915-aisiais.

Steigiant Šiaulių ir Panevėžio apygardų teismus, Kauno apygardos teismo notarinis archyvas paliktas bendras visų trijų apygardų notarams.

Skundus dėl vyresniojo notaro veiksmų nagrinėjo Kauno apygardos teismas, kurio pirmininkas vykdė bendrąją vyresniojo notaro įstaigos priežiūrą. Vyresnysis notaras aplinkraščiais nurodydavo apskričių notarams aktų sudarymo ir tvirtinimo tvarką. Praėjus metams, notarų knygos ir rejestrai turėjo būti pristatyti vyresniojo notaro įstaigai patikrinti ir saugoti. Tokia tvarka galiojo ir Marijampolės apygardos notarams, siuntusiems savo knygas hipotekos skyriui.

1928 m. vyresniojo notaro aparatas gaudavo tokias mėnesio algas: vyresnysis notaras – 900 Lt, padėjėjai – po 280 Lt, sekretorius – 300 Lt, mašininkė – 240 Lt, raštininkai – po 180–200 Lt, tarnas – 150 Lt⁴⁹.

Kaip rašoma Lietuvos statistikos metraštyje, 1939 m. Lietuvoje (be Klaipėdos krašto) veikė 26 notarinės kontoros, kuriose dirbo 65 notarai, iš jų 63 vyrai ir 2 moterys. Alytuje dirbo 3 notarai, Biržuose – 3, Kauno apskrityje – 2, Kauno mieste – 6, Kėdainiuose – 3, Kretingoje – 2, Marijampolėje – 5, Mažeikiuose – 3, Panevėžio apskrityje – 1, Panevėžio mieste – 2, Raseiniuose – 4, Rokiškyje – 2, Seinuose (Lazdijuose) – 1, Šakiuose – 2, Šiaulių apskrityje – 3, Šiaulių mieste – 3, Švenčionėliuose – 1 (vakansija), Tauragėje – 3, Telšiuose – 4, Trakuose – 1, Ukmergėje – 3, Utenoje – 3, Vilkaviškyje – 2, Vilniaus apskrityje – 2 (vakansijos), Vilniaus mieste – 2, Zarasuose – 2.

Vilniaus krašte notarinės kontoros buvo tik pradėtos kurti. Lenkų okupuotame Vilniaus krašte lietuviai buvo diskriminuojami ir

Marijampolės notaro Jono Kučinsko (centre) kontora. XX a. 4 deš.

Notaro ir kaimo vaito kostiumų eskizai R. Planquette'o komiškai operai *Kornevilio varpai*. 1932. Dail. S. Ušinskas

notarinėse įstaigose. Nuo 1929 m. čia veikė slaptas aplinkraštis – netvirtinti lietuvių išgytų ūkių sutarčių. Notarai, gavę tvirtinti dokumentus, turėjo atsiklausti seniūnijos ar vaivadijos. 1936 m. vaivada Ludwikas Bocianskis viešai paskelbė, kad be vaivadijos leidimo žemę pirkti draudžiama. Tik užsirašęs lenku lietuvis galėjo tikėtis leidimo⁵⁰.

1935 m. Lietuvoje dirbo 47 notarai. 1935 m. teisininkų kalendoriuje⁵¹ nurodoma, kad Kauno apygardoje buvo 16 notarų: Kaune – Simanas Žukauskas, Aleksandras Žilinskas, Kazys Škėma, Juozas Jesaitis, Povilas Brazaitis, Jonas Žilinskas; Kėdainiuose – Kazys Merkevičius; Raseiniuose – Jonas Dikinis; Ukmergėje – Pranas Rimša; Jurbarko – Silvestras Leonas; Kaišiadoryse – Juozas Gaputis; Vilkiyoje – Liudgardas Monkevičius; Jonavoje – Bronius Suruda; Širvintose – Boleslovas Urbanavičius; Griniškėse – Eleonora Gečiauskaitė; Semeliškėse – Jonas Mindaugas Masalskis.

Šiaulių apygardoje darbavosi 11 notarų: Šiauliuose – Vladas Kaveckas, Jonas Blinstrubas; Joniškioje – Vincas Ačas; Skuode – Norbertas Mikšys; Kretingoje – Jonas Kentra; Mažeikiuose – Augustinas Paltarokas; Tauragėje – Vladas Barcevičius; Telšiuose – Feliksas Mitkevičius; Plungėje – Antanas Ragauskas; Šilalėje – Vladas Šimkevičius; Kelmėje – Stasys Ridzevičius.

Panevėžio apygardoje – 9 notarai: Panevėžyje – Algirdas Moigis, Julijonas Rimša; Rokiškioje – Petras Oželis; Utenoje – Steponas Karakas; Anykščiuose – Jonas Maželis; Zarasuose – Juozas Binkevičius; Pasvalyje – Viktoras Kryževičius; Kupiškioje – Jonas Pulkauninkas; Biržuose – Pranas Lemberis (Lembertas).

Marijampolės apygardoje – 11 notarų: Marijampolėje – Antanas Šlapakauskas, Jonas Kučinskas; Kalvarijoje – Viktoras Jonas Kuraitis; Naumiestyje – Steponas Lapušinskas; Prienuose – Juozas Vilkutaitis; Lazdijuose – Boleslovas Jucevičius; Šakiuose – Jonas Riauba; Vilkaiviškyje – Pijus Žemaitis, Albinas Naruševičius; Alytuje – Bronius Sakalauskas, Mykolas Makauskas.

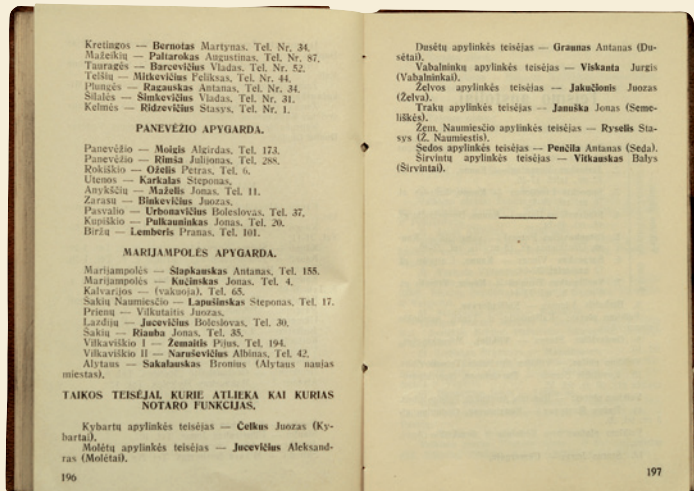
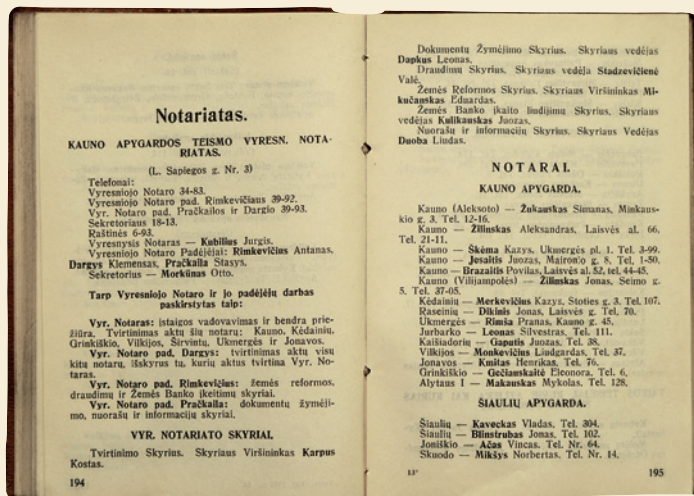
Kai kurias notarų funkcijas taip pat atliko Kybartų, Molėtų, Dusetų, Vabalninko apylinkių teisėjai.

50 Jeronimas Cicėnas, *Vilnius tarp audrų*, Čikaga, 1953, p. 220–221

51 *Teisininkų kalendorius 1935*, Kaunas, 1934, p. 192–194

Notaro kontora Kaune. 1919

Lietuvoje dirbusių notarų sąrašas 1936 m. *Teisininkų kalendoriuje*

Notaro kostiumo eskizas
G. Rossini'o komiškai operai
Sevilijos kirpėjas. 1931.
Dail. P. Dubeneckienė-
Kalpokienė

1940 m. NKVD sukurpta byla Mažeikių notarui Augustinui Paltarokui

52 Lietuvos notariatas, V., 1996, p. 9

53 Ten pat

PIRMOJI SOVIETŲ OKUPACIJA

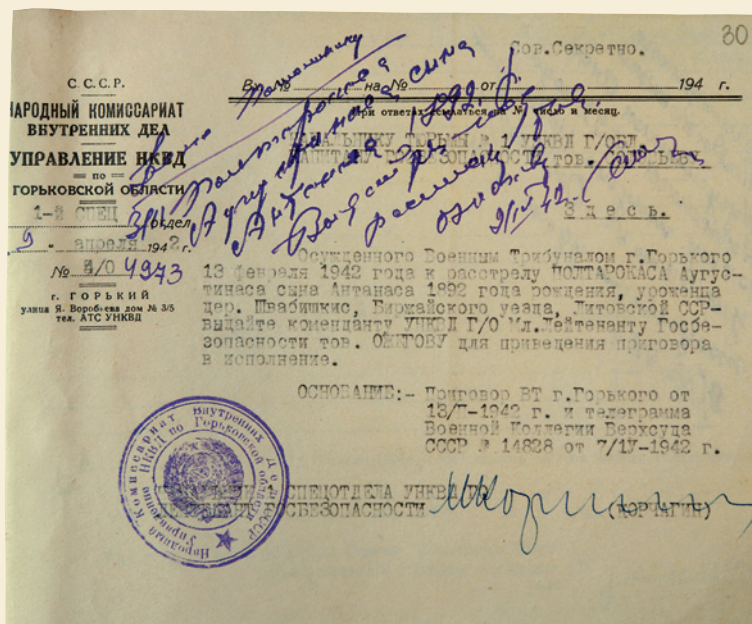
N

epriklausomos Lietuvos notariatas sunaikintas 1940 m. Sovietų Sąjungai aneksavus Lietuvą. Okupacinė valdžia visus notarius atleido, o į jų vietą paskyrė „žmones iš darbininkų, valstiečių ir darbo inteligentų“, būtent:

- 1) buvusio techninio notarinių kontorų personalo – 5,
- 2) teismo kandidatų – 10,
- 3) buvusių hipotekos įstaigų tarnautojų – 2,
- 4) buvusių teisėjų – 4,
- 5) prokuratūros tarnautojų – 1,
- 6) techninių teismo tarnautojų – 5,
- 7) kitų įstaigų tarnautojų – 6,
- 8) darbininkų ir valstiečių – 8⁵².

Aneksuotai Lietuvai buvo primesta valstybinio notariato sistema, kurioje notaras yra valstybės tarnautojas, gauna nustatytą algą ir dirba notarų kontoroje, išlaikomoje iš valstybės biudžeto. 1941 m. sausio 9 d. nutarimu buvo patvirtinti Lietuvos SSR teisingumo liaudies komisariato nuostatai. Šiam komisariatui pavesta organizuoti notariato organus respublikoje ir vadovauti jų veiklai, sudaryti notariatų teritorinio išsidėstymo ir etatų skaičiaus projektus, tikrinti jų darbą, leisti įsakymus ir instrukcijas darbui gerinti.

1941 m. notariato tinklas pertvarkytas, įsteigtos 48 valstybinės notarinės kontoros. Tų pačių metų balandžio 11 d. buvo patvirtinti Valstybinio notariato nuostatai, o kitą dieną Kaune sušauktas Lietuvos notarų suvažiavimas „tikslu suvienodinti praktiką“⁵³.

Potvarkis dėl mirties nuosprendžio įvykdymo A. Paltarokui

Šiaulių notaro, vėliau RAINIŲ kankinio
Vlado KAVECKO kaltinimas, NKVD
pareigūnų surašytas ant popieriaus su
lietuviškais vandens ženklais

12

Ištariamo kvotos
Protokolas

1940 m. rugpjūčio mėn. 12 d. Katinų
Valstybės Saugumo Departamento Katinų rajono vėlininkas J. G.
dantis, eidamas

Išauzd. Proc. int. 443 ir 722 str., kvotė ištariamąjį, kurį pasiskaičiavo:

1. Pavardė, vardas ir tėvo vardas Kaveckas Vladas sūn. Kazio
2. Vežęs, nevedęs, našlys, penskėrys, ištekėjusi, netekėjusi, našlė, penskėrysi.
3. Motinos pavardė ir vardas Godvilaitė Ežporaitė
4. Kada ir kur gimė ir amžius susikaltimo metu Kuliy valsčiuje, Paalante kaime 1889 m. v. 16 d.
5. Kur krikštytas šv. Jozefo - 1 gimnazijoje Kuliy valsčiuje
6. Iš susivedučių ar nerodingų tėvų gim.
7. Gyvenamoji vieta Paalantės kaime
8. Įrašymo vieta Kuliy
9. Pilietybė litvaišis 10. Tikyba katolikas 11. Tautybė ditvius
12. Kurį mokslą išvykę? a) aukštąjį, vidurinį ar pradedamąjį Mintaupio gimnazijoje
b) rašyti, skaityti moka ar ne baigiau 1939 m. ir Petrapilė
13. Užsiėmimas susikaltimo metu (tiksliai pažymėti) Wolenskičiaus mokykla 1940 m.
14. Ar turėjo susikaltimo metu neteisėtojo ar kilnojamąjo turtą: jei turėjo, tai kokio (namas, žemė, kapitalas ir t.t.) Užėję 46 ha. ir 49 au. su turtais. Paalante kaime 1930 m. 1930 m. 1930 m.
15. Ar buvo pirmasis teismo baustinis. Jei buvo, tai kada, kokio teismo, už ką, kuri busamė buvo paskirta, ar busamė buvo atlikta. Pirmo mbaustis. Per motę pasci-
kėliau įmanoma:
1909 metais baigė Mentaupio gimnaziją įstojo į demingradę (Petrapilė) universitetą pirmojo skenimo tikimybė, bet užtikrinamas 1919 metais grynai demingrade 1940 metais pasi-
fau į pirmąjį faustilę, Kuliy 1940 m.

N. Kaveckas

V. Kavecko kvotos protokolas

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО .
34

УТВЕРЖДАЮ " ВЛАДИСЛАВ
БЫ КОМПССАР ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
ССР. СТ. МАЮР ГОСУДАРСТВЕННОЙ
..... /ГЛАДКОВ /

" " апреля 1941 года.

ОБВИНТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

По следделу № 985 по обвинению КАВЕЦКАС
Владас с. Казимирас по ст.ст. 58-4 и 58-II
УК РСФСР.

13-го июля 1940 года Крестинским Уездным Отделом НКВД, как активный член и руководитель фашистской организации - "Таутининки", был арестован КАВЕЦКАС Владас с. Казимирас.

Проведенным по делу расследованием установлено, что КАВЕЦКАС с 1933 по 1940 г.г. являлся активным членом фашистской организации - "Таутининки", с 1930 по 1935 г.г. возглавлял руководство этой организации, в которой проводил контрреволюционную деятельность направленную на укрепление быв. Сметоновского режима и подавление революционного движения в Литве / л.д. 14, 20, 24, 28, 30. /

Допрошенный, в качестве обвиняемого КАВЕЦКАС виновным себя признал в том, что он являлся членом и руководителем фашистской организации "Таутининки" / л.д. 30. /, но отрицает свою контрреволюционную деятельность.

Обвиняемый показанными свидетелями БАЛЫТРИМАС и СЛУМИС / л.д. 20, 24, 28. /

На основании вышеизложенного обвиняется:

КАВЕЦКАС Владас с. Казимирас 1889 года рождения, дер. Пааланте, вол. Кулий, уезд Крестинга, беспартийный, литовец, гр. и СССР, из крестьян, служащий, образование высшее, не судим, женат, жена и двое детей от 13-до 20 лет.

До ареста проживал в дер. Пааланте, вол. Кулий, уезд Крестинга, работал в гор. Шяуляй, в качестве Ютиса.

В том, что:

с 1933 по 1940 г.г. являлся активным членом и руководителем фашистской организации "Таутининки", в которой проводил контрреволюционную деятельность, направленную на укрепление быв. Сметоновского режима и подавление революционного движения в Литве. / л.д. 14, 20, 24, 28, 30. . /, т.е. в преступлениях предусмотренном ст.ст. 58-4 и 58-II УК РСФСР.

Kaveckas Vladas, sūn. Kazio, gim. 1889 m. - byl. Nr. 20

V. Kavecko nuotraukos iš NKVD baudžiamosios bylos

Nacių okupacijos metų dokumento detalė

54 Mečislovas Mackevičius, *Atsiminimai*, V., 1997, p. 64–65

NACIŲ OKUPACIJOS METAI

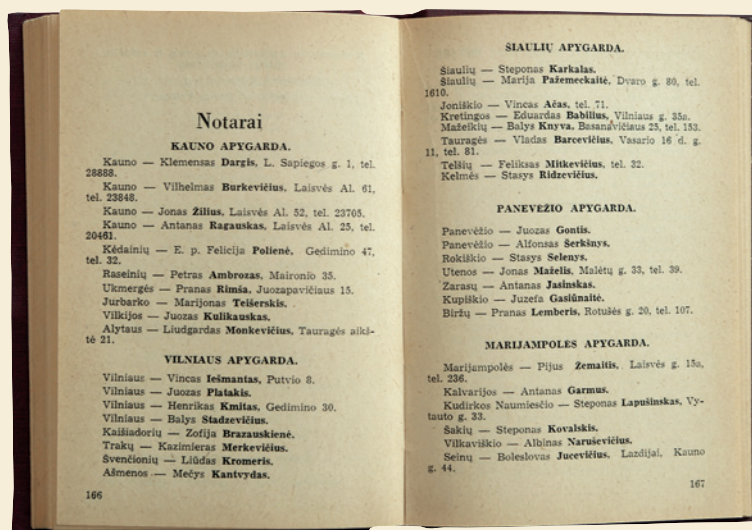
Laikinosios vyriausybės teisingumo ministro Mečislovo Mackevičiaus 1941 m. liepos 16 d. aplinkraščio Nr. 1 pirmame punkte rašoma: „Išlaisvintoje Lietuvoje atstatomi 1940 m. birželio 15 d. veikę teismai ir kitos tarybinės valdžios panaikintos ar pertvarkytos teisminės įstaigos, jų tarpe ir notarinės įstaigos.

Šių įstaigų atstatymu rūpinasi jų viršininkai – kolegialinių teismų pirmininkai, prokurorai, tardytojai, apylinkės teisėjai ir notarai. Jie perima buvusių tarybinių įstaigų bylas, raštus ir turtą, paskiria raštinės bei kitus įstatymu jiems skirti pavestus tarnautojus ir imasi priemonių normaliam tų įstaigų veikimui kuo greičiau atstatyti. Atstatytieji apylinkių teismai taip pat privalėjo apsaugoti visų savo veikimo rajono ribose esančių notarinių kontorų bylas, raštus ir turtą⁵⁴.

Pagal *Teisinių kalendorių* 1943 m. Lietuvoje dirbo 39 notarai.

Kauno apygardoje jų buvo 10: Kaune – Klemensas Dargis, Vilhelmas Burkevičius, Jonas Žilius, Antanas Ragauskas; Kėdainiuose – Felicija Polienė; Raseiniuose – Petras Ambrozus; Ukmergėje – Pranas Rimša; Jurbarko – Marijonas Teišerskis, Vilkijoje – Juozas Kulikauskas; Alytuje – Liudgardas Monkevičius.

Lietuvoje dirbusių notarų sąrašas 1944 m. *Teisinių kalendoriuje*

Vilniaus apygardoje dirbo 8 notariai: Vilniuje – Vincas Iešmantas, Juozas Platakis, Henrikas Kmitas, Balys Stadzevičius; Kaišiadoryse – Zofija Brazauskienė; Trakuose – Kazimieras Merkevičius; Švenčionyse – Liūdas Kromeris, Ašmenoje – Mečys Kantvydas.

Šiaulių apygardoje – taip pat 8 notariai: Šiauliuose – Steponas Karkalas, Marija Pažemeckaitė; Joniškėje – Vincas Ačas; Kretingoje – Eduardas Babilius; Mažeikiuose – Balys Knyva; Tauragėje – Vladas Barcevičius; Telšiuose – Feliksas Mitkevičius; Kelmėje – Stasys Ridzevičius.

Panevėžio apygardoje – 7 notariai: Panevėžyje – Juozas Gontis, Alfonsas Šerkšnys; Rokiškėje – Stasys Selenys; Utenoje – Jonas Maželis; Zarasuose – Antanas Jasinskas; Kupiškėje – Juzefa Gasiūnaitė; Biržuose – Pranas Lemberis (Lembertas).

Marijampolės apygardoje – 6 notariai: Marijampolėje – Pijus Žemaitis; Kalvarijoje – Antanas Garmus; Kudirkos Naumiestyje – Steponas Lapušinskas; Šakiuose – Steponas Kovalskis; Vilkaviškyje – Albinas Naruševičius; Seinuose – Boleslovas Jucevičius. Be to, Širvintų, Skuodo, Anykščių, Pasvalio, Prienų, Kybartų apylinkių teisėjai kartu atliko ir notarų pareigas.

Generalinio tarėjo 1942 m. liepos 24 d. aplinkraščiu Nr.16 teismams, teismo tardytojams ir notarams buvo nurodyta, kad šių ir kitų teisminių įstaigų surašomieji, išduodamieji ar paliudijamieji dokumentai, jeigu jie skiriami pateikti už Lietuvos generalinės srities ribų, turi būti tvirtinami teisingumo generalinio tarėjo. Už tvirtinimą buvo nustatytas mokestis – nuo 1 iki 20 reichsmarkių.

Tarpukario, pirmosios sovietų okupacijos ir karo metų notariato veiklos dokumentų išliko labai mažai. Lietuvos centrinio valstybės archyvo fonduose saugomi tik kai kurie Kėdainių (CVA, f. 1369, 803 s. v., 1920–1944 m.), Mažeikių (CVA, f. 1525, 318 s. v., 1920–1940 m.), Šiaulių (CVA, f. 1512, 1454 s. v., 1920–1939, 1941–1944 m.), Ukmergės (CVA, f. 1709, 12 s. v., 1936–1943 m.), Utenos (CVA, f. 879, 56 s. v., 1923–1944 m.) apskričių notaro įstaigų dokumentai.

Įgaliojimas.
 Šiuo raštu es. *Jonas Šliūpas* ir mano žmona *Grasilda* įgaliojame *Praną Ražauską* ir *Barbarą Antanavičienę*, abudu gyvenančiu *Palangoje*, administruoti, valdyti, ir naudotis mūsų žeme, namais, manta, ir turto, *Vytauto gatvėje, Nr. 88 ir 90, Palangoje*, iki mūsų busna sugrįžę iš kelionės, arba iki mes busime kitaip viską patvarę.
 Savo ranka pasirašė:
Palanga
 14/VII/1944m.
Jonas Šliūpas
Grasilda Šliūpaitė
 Savarankiškai *Jonas Šliūpas* ir *Grasilda Šliūpaitė* pasirašė trivikiu būdu, *A. P. Milius*

Jono ir Grasildos Šliūpų išduotas įgaliojimas. 1944

Abschrift.
 Kaunas, 1944 m. September den 23.
 B E S C H E I N I G U N G
 Herr Antanas MILDAŽIS, Angestellter an der Universität Vytautas des Grossen, muss aus dem Universitätsgebäude in Alekseotas seine dort sich befindlichen Maschinen und Werkzeuge herausführen.
 Die Militär- und Zivilbehörden werden gebeten ihm dabei keine Schwierigkeiten zu bereiten. - /Unterschrift/ Z.Gürs, Kanzleichef /Siegel/.
 gegerbeit.
 KAUEN
 NOTAR
 REGISTER Nr. 5612
 Kaunen, den 22. Mai 1944. Ich, Klemens DARGIS, Notar zu Kaunen, mit der Amtstelle Sapiegosstr. 1, beglaubige hiermit auf Ersuchen von Herrn MILDAŽIS Antanas, wohnh. in Kaunen, A. Penemane, Leutnant, dass diese Abschrift mit dem Original stimmt.
 gegerbeit.

Pažymėjimo nuorašas, 1944 m. patvirtintas Kauno notaro K. Dargio

ANTROSIOS SOVIETŲ OKUPACIJOS NOTARIATAS

Р

okario metais notariatas, kaip ir visas okupuotos šalies gyvenimas, turėjo paklusti Maskvos valdžiai: jis buvo pavaldus SSRS teisingumo ministerijai per tarpininką – Lietuvos SSR teisingumo ministeriją. 1959 m. abi šias ministerijas panaikinus, notariatui pradėjo vadovauti LSSR Aukščiausiojo teismo Teismų ir notariato valdyba. Tai sudarė sąlygas tapti mažiausiai politizuota teisine institucija. Minėtina tuo laikotarpiu dirbusi pirmosios notarinės kontoros vyresnioji notarė Stasė Biekšienė, Kaišiadorių notarė Zofija Brazauskienė, Rokiškio – Juzefa Gasiūnaitė, Biržų – Eugenija Breimelytė, Kauno – Sergijus Žitkus, Kėdainių – Ignas Meškauskas, Janina Brokevičienė, Utenos – Simonas Petniūnas ir kt.

1971 m. atkūrus LSSR teisingumo ministeriją notariatui buvo vadovaujama per notariato skyrių. 1974 m. priimtas LSSR valstybinio notariato įstatymas, kuriuo vadovautasi iki 1992 m. gruodžio 1 d. Šio įstatymo str. 5 numatė, kad valstybiniais notariais gali būti skiriami SSRS piliečiai, turintys aukštąjį juridinį išsilavinimą. Išimtiniais atvejais į šias pareigas galėjo pretenduoti asmenys ir neturintys tokio išsilavinimo, tačiau jie bent trejus metus turėjo būti dirbę teisininkais. Asmuo, skiriamas į valstybinio notaro pareigas, privalėjo atlikti stažuotę.

Valstybiniai notariai neturėjo teisės tarnauti kitose įstaigose, organizacijose ar įmonėse. Išimties galėjo būti padarytos valstybiniams notarams, dirbantiems dėstyimo ar mokslinį darbą.

Valstybinių notarų pareiga buvo aiškinti klientams jų teises ir pareigas, įspėti apie atliekamų notarinių veikslių pasekmes, kad juridinių žinių stoka ir kitos panašios aplinkybės nebūtų panaudotos jų pačių nenaudai. Taip pasireiškė pozityvi notarų veikla totalitarinės sistemos sąlygomis. Šiaip jau sovietinėje teisės sistemoje notaras vaidino kuklų vaidmenį – tai lėmė privačios nuosavybės nebuvimas. Apie 70 proc. notarinių veikslių sudarė nuorašai. Vykdamas valdančiosios partijos liniją – stambinti įstaigas, – vienu metu buvo likę tik 20 notarinių kontorų, kuriose dirbo 38 valstybiniai notariai.

Notariato įstatymas (str. 9) numatė, kad notarinė raštvedyba turi būti vedama lietuvių arba tos vietovės gyventojų daugumos kalba. Lietuvoje notarinė raštvedyba buvo vedama lietuvių kalba. Tai keldavo Maskvos vizitatorių nuostabą ir nepasitenkinimą, nes be vertėjo atvykėliai negalėjo nieko suprasti.

Notarinės kontoros buvo išlaikomos iš valstybės biudžeto. Už atliekamus notarinius veiksmus klientai turėjo mokėti nustatyto dydžio valstybinės rinkliavos mokestį. Klientas pirkdavo rinkliavos ženklus, kurie buvo klijuojami notarinių veikslių registre ir nuvertinami notaro parašu bei specialiu spaudu. Jei rinkliavos suma buvo didelė, klientas ją turėjo įmokėti į banką.

Notarai – kvalifikacijos kėlimo kursų dalyviai kartu su dėstytojais. Centre sėdi ilgametis teisės fakulteto dekanas Kęstutis Domaševičius. XX a. 5 (?) deš.

1950 m. dokumentas, patvirtintas Panevėžio notarės E. Balčiūnaitės

LIETUVOS NOTARIATO ATKŪRIMAS

Tarptautinės lotynų notariato
sajungos emblema

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir perėjus prie laisvosios rinkos pagrindu veikiančios ekonomikos, reikėjo reformuoti notariatą. Neefektyvi sovietmečiu veikusi notariato valdymo sistema, ydinga darbo apmokėjimo tvarka, kai notaras atlygį gaudavo kaip valstybės tarnautojas, savivaldos stoka – visa tai vertė ieškoti alternatyvų.

1990 m. prasidėjo laisvo, modernaus notariato kūrybos procesas. Jaunai valstybei iškilo klausimas, kokį modelį pasirinkti: valstybinio, anglosaksų ar lotynų notariato⁵⁵. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija komandiravo grupę notariato specialistų į Vokietiją, turinčią ilgametės lotynų (laisvojo) notariato tradicijas ir patirtį. Remiantis kolegų patirtimi, buvo suformuluotos pagrindinės Lietuvos Respublikos valstybinio notariato reformos nuostatos ir principai, vėliau įgyvendinti Notariato įstatyme. Didelę pagalbą reformuojant notariatą suteikė Vokietijos Koblenco miesto notarų rūmai.

Lotynų notariato era Lietuvoje prasidėjo 1992 m. gruodžio 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos notariato įstatymui. Notarinio darbo kultūra Lietuvoje buvo gana aukšta, tačiau materialinė bazė apgailėtina: prastos patalpos, sudėvėtos rašomosios mašinelės, primityvios kopijavimo mašinos. Taigi notarams reikėjo pradėti nuo nulio ir pirmiausia atsisakyti neefektyvios darbo organizavimo sistemos bei sukurti Vakarų standartus atitinkančią materialinę bazę.

1993 m. vasario 12 d. įvykęs Lietuvos Respublikos notarų susirinkimas, kuriame dalyvavo 163 notariai, patvirtino Notarų rūmų statutą, išrinko Notarų rūmų prezidiumą, revizijos komisiją ir garbės teismą. Pirmąja Notarų rūmų prezidente išrinkta Kauno rajono notarė Ramutė Siliūnienė.

1994 m. balandžio 29 d. Notarų rūmų visuotiniame susirinkime Lietuvos Respublikos notarų garbės (etikos) kodeksas.

1997 m. Notarų rūmų prezidiumo nutarimu sukurta Notarų rūmų⁵⁶ vėliava. Šia proga surašytame akte skelbiama: „Pažymint Lie-

55 Pagal lotyniškąjį notariato modelį, be kitų ypatumų, tvirtinamas dokumentas, pagal anglosaksiškąjį – parašas.

56 „Lietuvos Respublikos notariai vienijasi į Notarų rūmus. Kiekvienas notaras yra Notarų rūmų narys“. (Lietuvos Respublikos notariato įstatymas, str. 8)

LIETUVOS RESPUBLIKOS

NOTARIATO

ĮSTATYMAS

I SKYRIUS

I. BENDRIEJI NUOSTATAI

1 straipsnis. Notariato samprata

Notariatas yra visuma notarų, kuriems pagal šį įstatymą suteikiama teisė juridškai įtvirtinti neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų subjektyvias teises ir juridinius faktus, užtikrinti šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugą.

2 straipsnis. Notaras

Notarinius veiksmus atlieka notaras, kuris įsteigia savo biurą. Keli notarai gali steigti vieną biurą, sudarydami bendros veiklos sutartį. Šių sutarčių sudarymą reguliuoja Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.

Notaras veikia valstybės vardu ir remdamasis įstatymais užtikrina, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų.

Notarus skiria ir atleidžia Lietuvos Respublikos teisingumo ministras.

3 straipsnis. Teisė užimti notaro pareigas

Notaru gali būti Lietuvos Respublikos pilietis, turintis aukštąjį teisinį išsilavinimą, ne mažiau kaip trejus metus buvęs kandidatu į notarus (asesoriumi) ir išlaikęs notaro kvalifikacinį egzaminą. Šie reikalavimai netaikomi tiems Lietuvos Respublikos piliečiams, kurie turi mokslo laipsnius arba ne mažesnę kaip dešimties metų teisininko darbo stažą.

4 straipsnis. Kandidatai į notarus (asesoriai)

Kandidatus į notarus (asesorius) priima Lietuvos Respublikos teisingumo ministras.

1

LIETUVOS RESPUBLIKOS
AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS
PIRMININKAS

Vilnius, 1992 m. rugsėjo 15 d.
Nr.I-2882

VYTAUTAS LANDSBERGIS

ir Lietuvos

ndorius dėl
esi Lietuvos

s Lietuvos

iai, Lietuvos
enio reikalų

tai nustatyta
e dalyvauja

Respublika,
Respublikos
a susitarimo

Pirmoji Notarų rūmų prezidentė
Ramutė Siliūnienė

tuvos Respublikos laisvojo notariato penkerių metų sukaktį sukurta ši vėliava – notarų vienybės, profesinio solidarumo ir garbės simbolis." Vėliavos projektą parengė dailininkas Arvydas Každailis (sukūręs ir Lietuvos notarų rūmų herbą), o išpildė Regina Každailienė. Vėliava 1997 m. lapkričio 28 d. pašventinta Vilniaus Šv. Stanislovo ir šv. Vladislavo katedroje, saugoma Lietuvos notarų rūmuose.

Notariato reforma vyko sklandžiai, o ir notariato lygis, užsienio ekspertų nuomone, Lietuvoje buvo aukštesnis negu kitose Rytų Europos šalyse, Lietuvos notariatas vienas iš pirmųjų – 1994 m. vasario 11 d. – buvo priimtas į Tarptautinę lotynų notariato sąjungą (*Union internationale du notariat latin*). UINL, pasaulinė nacionalinių notariatų sąjunga, įkurta 1948 m. spalio 2 d. Jos būstinė yra Argentinoje, Buenos Airėse.

1994 m. Notarų rūmų prezidentė išrinkta Vilniaus miesto 5-ojo notarų biuro notarė Janina Girnienė; 1996 m. ji išrenkama antrai kadencijai. 1999 m. Notarų rūmų prezidentė tapo Vilniaus miesto 1-ojo notarų biuro notarė Vidutė Zubavičiūtė, 2002 m. – Vilniaus miesto 9-ojo notarų biuro notarė Ona Adomavičienė. 2005 m. – Vilniaus miesto 2-ojo notarų biuro notarė Daiva Lukaševičiūtė.

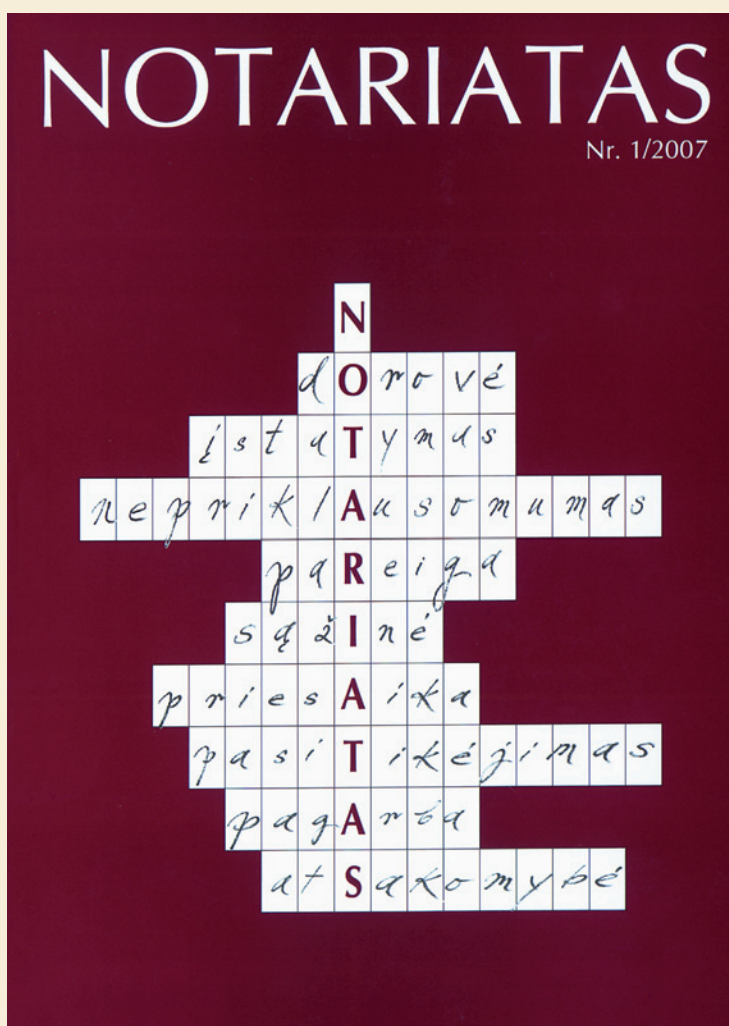
Lietuvos notarų rūmų veiklos 2002 m. ataskaitoje Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai buvo konstatuota, kad notarų biurų įranga jau prilygsta kitų lotynų notariato šalių biurams. Lietuvos notarų biurai įrengti jaukiose ir patogiose patalpose, juose yra sąlygos garantuoti notarinių veiksmų paslaptį. Biurai naudojami naujausia organizacine technika, yra sudarę apsaugos sutartis su saugos tarnybomis, kai kurie įsirengę stebėjimo kameras.

2003 m. liepą Lietuvos notarų rūmai kreipėsi į Europos Sąjungos notariatų tarybą (*Conseil des Notariats de l'Union Européenne*, CNUE) prezidentą Armandą Rothą su prašymu priimti Lietuvos notarų rūmus CNUE nariu stebėtoju. Prašymas buvo patenkintas jau tais pačiais metais. 2004 m. vasario 10 d. posėdžiavusi šios institucijos generalinė asamblėja nutarė tų metų gegužės 1-ąją priimti Lietuvos notariatą tikruoju CNUE nariu.

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanas, profesorius, *Notariato teisės* vadovėlio autorius Vytautas Nekrošius yra pareiškęs, kad notariato reforma neabejotinai buvo sėkmingiausia iš visų teisinių reformų. Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUE) ir Europos notarų akademijos (ENA) seminare-konferencijoje Lietuvos ir Latvijos notarams 2007 m. liepos 12 d. Mykolo Romerio universiteto prof. Vytautas Pakalniškis šiuos žodžius pakartojo ir pridūrė, kad ji buvo atlikta sklandžiai, greitai ir veiksmingai.

Notarų Onos ir Dionizo Adomavičių kontora Vilniuje

2007 m. pradėtas leisti notarams skirtas žurnalas

Rainių koplyčia, pastatyta toje vietoje, kur 1941 m. birželio 24–25 d. budeliai nukankino 73 žmones. Vienas iš jų buvo notaras Vladas Kaveckas

ISTORIJĄ KURIA ASMENYBĖS

Y

pač spalvingomis asmenybėmis Lietuvos notariato institucija pasižymėjo tarpukario metais. Antai nuo 1934 m. Kauno notaru dirbo Povilas Brazaitis (1879–1947) – buvęs teisingumo viceministras (1923–1924), Teisingumo ministerijos generalinis sekretorius (1924–1934). Jau ankstyvoje jaunystėje jis išsiskyrė aktyvia pilietine laikysena: Šiaulių gimnazijos VII klasės moksleivis (1896) buvo išrinktas slaptos mokinių bibliotekos vedėju, o kitamet gimnazijoje suorganizavo demonstratyvų išėjimą iš stačiatikių pamaldų. 1941 m. ištremtas į Altajaus kraštą, ten 1947 m. mirė.

Aleksandras Žilinskas (1885–1942), baigęs Tartu universitetą, studijavęs Heidelbergo (Vokietija) universitete, įgijęs patirties svarbiuose postuose, tapo Augustino Voldemaro ir Juozo Tūbelio ministrų kabinetų teisingumo ministru (1928–1934). Nuo 1934 m. dirbo Kauno notaru. 1941 m. birželio 14 d. sovietų valdžios suimtas, mirė ištremtas į Tomsko sritį⁵⁷.

Julius Indrišiūnas (1901–1945), Lietuvos universiteto Teisės fakulteto auklėtinis, 1930 m. buvo paskirtas Kauno apygardos teismo vyresniuotu notaru. 1936 m. jis tapo Seimo nariu ir pirmuoju vicepirmininku. Vlodo Mirono ministrų kabinete (1938–1939) jam patikėtas finansų ministro portfelis. Tai buvo visapusė asmenybė – Lietuvių tautininkų sąjungos vyriausiosios valdybos, Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos centro valdybos, „Santaros“ tarybos, Lietuvos aeroklubo tarybos narys, korporacijos „Neo-Lithuania“ garbės teismo pirmininkas. 1940 m. liepą NKVD suimtas, buvo kalinamas sunkių darbų kalėjime, ištremtas į Komijos ASSR mirė Kirove, etapinio kalėjimo ligoninėje.

Vladas Kaveckas (1889–1941) – Petrapilio universiteto absolventas, Kretingos teisėjas, 1928–1940 m. – Šiaulių notaras, aktyvus tautininkas (skyriaus pirmininkas), „Aušros“ muziejaus talkininkas, 1940 m. liepos 13 d. bolševikų suimtas, kalintas Šiaulių ir Telšių kalėjimuose. Kaltintas, kaip rašoma jo baudžiamojoje byloje, už aktyvų dalyvavimą „fašistinėje tautininkų organizacijoje“, „kontr-revoliucinę veiklą“, „Smetonos režimo stiprinimą ir revoliucinio judėjimo slopinimą“, už tai, kad kaip notaras „įformindavo dokumentus grafų naudai, o darbininkus apkaltindavo“. 1941 m. birželio

57 Rimantas Vanagas, *Pabėgėlė*, V., 2006, p. 174–175

Kauno notaro, buvusio teisingumo viceministro, Povilo Brazaičio kontoros darbuotojai. 1940
Nuotrauka iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo

Šiaulių notaras Vladas Kaveckas. Lietuvos Respublikos užsienio paso nuotrauka

Kauno notaras, teisingumo ministras Aleksandras Žilinskas
Nuotrauka iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo

Kauno notaras, finansų ministras Julius Indrišiūnas.
Nuotrauka iš NKVD baudžiamosios bylos

Raseinių, vėliau Kauno notaras Jonas Dikinis. Nuotrauka iš NKVD baudžiamosios bylos

Kėdainių notarė Janina Brokevičienė

58 Zigmantas Toliušis, *Mano kalėjimai*, V., 1991, p. 74

25 d. kartu su kitais 73 politiniais kaliniais sovietinių sadistų nukankintas Rasių miškelyje.

Kaip pavojingi totalitariniam režimui asmenys buvo represuoti daugelis Lietuvos valstybės notarų. Kūrybiška, aktyvi asmenybė buvo Kauno notaras Jonas Dikinis (1900–1978). 1916 m. Petrapilyje baigė J. Vaičkaus vaidybos studiją, vaidino Skrajojamame teatre Petrapilyje, nuo 1918 m. – Vilniuje, 1920–1924 m. buvo Valstybės dramos teatro Kaune aktorius, 1924–1926 m. su estradine grupe „Dzimdzi dzimdzi“ koncertavo JAV. Vėliau dirbo Raseinių notaro sekretoriumi, notaru, persikėlė į Kauną. Buvo „Jaunosios Lietuvos“ ir Šaulių sąjungos narys, pelnė įvairių valstybinių apdovanojimų. 1940 m. liepos 12 d. buvo suimtas ir kaip „visuomenei pavojingas elementas“ ištremtas penkeriems metams į Kazachstaną. Vėliau tremties laikas dar pratęstas – neva kaip milijonieriui, buržuaziniams laikais Vilniuje valdžiausiam kino fabrikus, Kaune turėjusiam visą kvartalą namų, vadovavusiam policijos karininkų organizacijai, rengusiai žydų pogromus... Būdamas tremtyje, dirbo lėlių teatro administratoriumi, džiazos orkestro direktoriumi, muzikinės komedijos teatro direktoriaus pavaduotoju. Į Lietuvą grįžo 1957-aisiais.

Dešimtmetį dirbęs Kaišiadorių notaru Juozas Gaputis (1903–po 1994) – žinoma, tautininkas, šaulys, Vilniui vaduoti sąjungos narys – buvo suimtas 1941 m. birželio 14 d. ir apkaltintas tuo, kad „aktyviai kovojo prie darbininkų klasę ir revoliucinį judėjimą Lietuvoje“ (beje, kaltinimas jam buvo pateiktas tik po keleto mėnesių lagerio). Už tokias „kaltes“ siūlyta mirties bausmė sušaudant, tačiau galiausiai Juozas Gaputis su šeima buvo ištremtas į Sibirą, kalėjo lageryje iki 1956 m.

Tremtinio dalią patyrė Kretingos notaras Jonas Kentra (1869–1942), mokslininko, kultūrininko Igno Končiaus uošvis. Su šeima 1941 m. birželio 14 d. išvežtas į Rešiotų lagerį Krasnojarsko krašte. SSRS vidaus reikalų liaudies komisariato Ypatingojo pasitarimo 1943 metų sausio 2 dieną, jau po mirties, nuteistas 5 metams lagerio.

Į sąrašą politinių kalinių, 1941 m. birželio 25 d. išvežtų iš Šiaulių sunkių darbų kalėjimo, buvo įrašytas ir notaras Augustinas Paltarokas (1892–1942), gyvenęs ir dirbęs Mažeikiuose. Suimtas 1940 m. liepos 11 d., už „kontrevoliucinę veiklą“ sušaudytas Gorkio (dab. Žemutinio Naugardo) kalėjime.

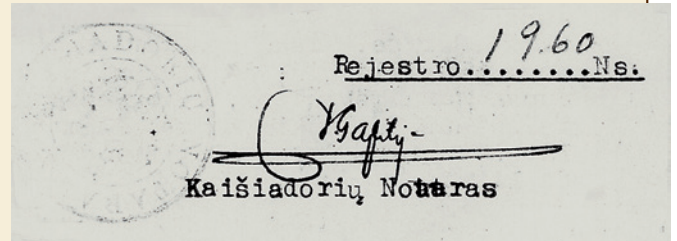
1944 m. suimtas buvęs notaras Alfonsas Gineitis⁵⁸.

Nepaprastos tvirtybės gyvenime reikėjo buvusiai Kėdainių notarei Janinai Brokevičienei (g. 1928). 1941 m. birželio 14 d. ją su šeima ištrėmė į Altajaus kraštą. Po metų nuo šeimos atskyrė tėvą (daugiau apie jį žinių negavo), mirė mama, senelė. Raudonojo kryžiaus rūpesčiu našlaitė po karo grįžo į Lietuvą. Baigė vidurinę mokyklą, universitete įgijo teisininkės specialybę, dirbo juriskonsulte, notare, išleido dvi eilėraščių knygeles.

Prienų notaras (1924–1939) Juozas Vilkutaitis (1869–1948) laikomas lietuvių dramaturgijos patriarchu. 1895 m. Keturakio slapyvardžiu (galbūt kartu su broliu Antanu) jis išleido komediją *Amerika*

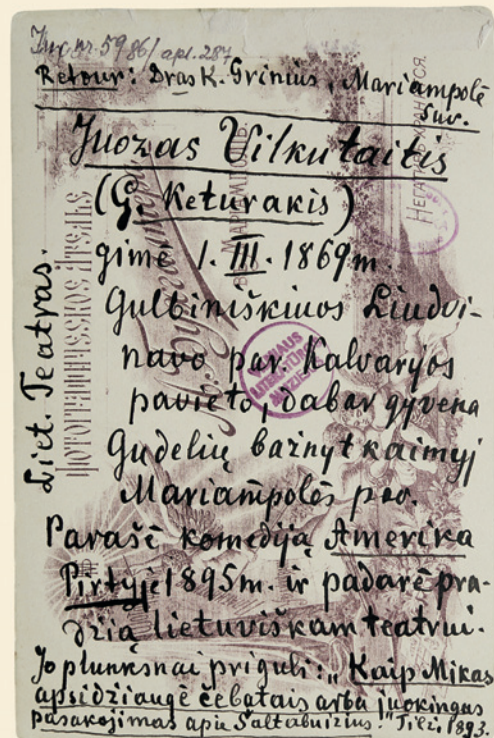
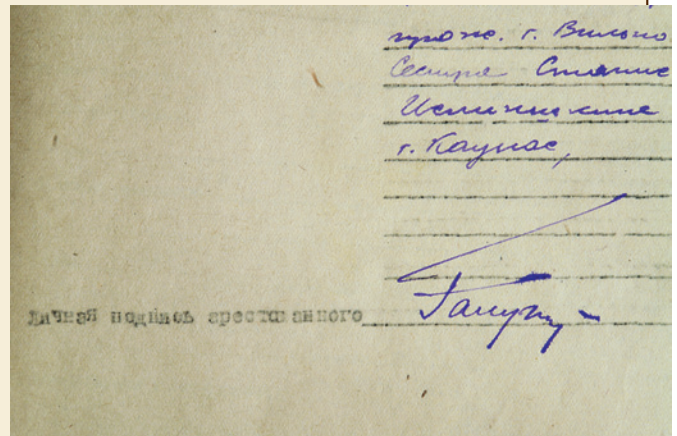
Kretingos notaras Jonas Kentra

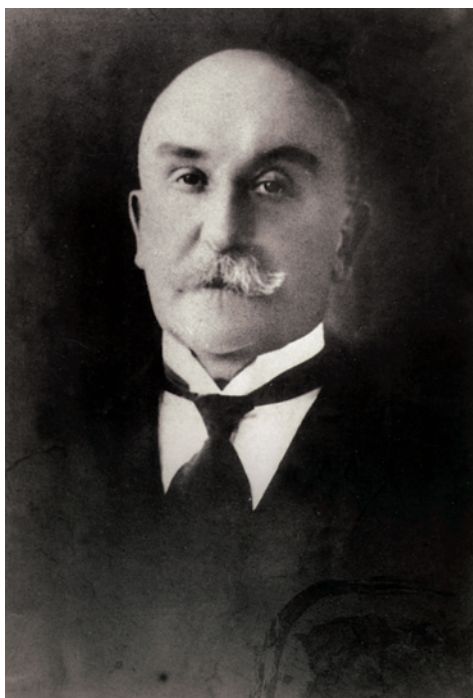
Kaišiadorių notaro Juozo Gapučio parašai: viršutinis patvirtina dokumentą, apatinis liudija jį susipažinus su NKVD kaltinimais

Mažeikių notaras Augustinas Paltarokas. Nuotrauka iš NKVD baudžiamosios bylos

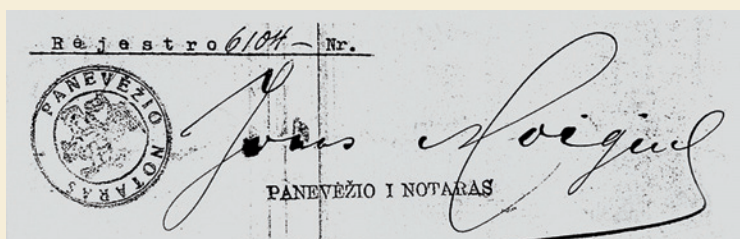
Prienų notaro, rašytojo Juozo Vilkutaičio-Keturakio portretas su K. Griniaus įrašu *visite carte* nugarėlėje
Nuotrauka iš Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto archyvo

Panevėžio notaras Jonas Moigis

Šiaulių notaras, vėliau muziejininkas
Vincentas Vaitekūnas
Nuotrauka iš „Aušros“ muziejaus

J. Moigio parašas

pirtyje, tapusią populiariu scenos veikalu, klasikiniu šio žanro pavyzdžiu. 1899 m. suvaidinta Palangoje komedija įėjo istorijon kaip pirmas viešas lietuviškas spektaklis. Už nuopelnus Vilkutaitis apdovanotas didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu. Išvengęs tremties į Sibirą, 1944 m. pasitraukė į Vakarų, mirė Augsburgėje (Vokietija).

Ilgametis Biržų notaras (1926–1944) Pranas Lembertas (Lemberis) (1897–1967) buvo Tautos ir „Vilkolakio“ teatrų aktorius, žinomas poetas, vertėjas, visuomenininkas, kultūros veikėjas. Išleido eilėraščių rinkinius *Saulėtekiai* (1935), *Baltija šaukia* (1947). Jo eilėraštis „Tau, sesute, puikios gėlės“ tapo labai populiaria liaudies daina. Pagal Lemberto eilėraščius sukurta ir daugiau dainų. Tremties ir represijų išvengė pasitraukęs iš Lietuvos, mirė JAV. Jo artimieji puoselėja poeto ir notaro atmintį: kasmet remia P. Lemberto literatūrinį konkursą, kuriame gali dalyvauti visi aukštųjų mokyklų studentai, pateikę nepublikuotą poezijos kūrinį.

Jonas Moigis (1867–1933) – Panevėžio notaras, panevėziečių vadintas „vaikščiojančiu teisingumu“. Rusijoje įgijęs aukštąjį teisininko išsilavinimą, 28 metus Smolenske dirbo notaru, teismo nariu. Jo šeimos butas tame mieste tapo lietuvių veiklos ir savitarpio pagalbos centru. 1919 m. dėl politinių įsitikinimų ir aktyvios veiklos buvo įkalintas. Artimųjų ir Lietuvos vyriausybės rūpesčiu išgelbėtas nuo sušaudymo ir paleistas, 1920 m. grįžo į gimtąjį Panevėžį. Kiek padirbėjęs juriskonsultu, vėliau iki mirties dirbo notaru. Aktyvus Šiaulių, Vilniui vaduoti sąjungų narys, Kalinių globos, Labdaros, Gimtajam kraštui tirti draugijų narys, įvairių viešų renginių ir akcijų dalyvis, neturtingųjų ir besimokančio jaunimo globėjas. Jo autoritetas buvo toks didelis, kad amžininkų pasakojimu, jam užėjus į banką visi darbuotojai atsistodavo. Besikuriančiam miesto kraštotyros muziejui jis padovanojo senienų rinkinį, o steigiamasis šio muziejaus susirinkimas įvyko jo notarinėje kontoroje. Už nepalenkiamą teisingumą, toleranciją, tvirtas pažiūras, visuomeninę veiklą buvo išrinktas burmistru, tačiau dėl sveikatos šio darbo atsisakė. 1992 m. prie kraštotyros muziejaus, įsikūrusio Moigių name, atidengta atminimo lenta. Joje, be kita ko, įrašyta: „Šiame name 1921–1933 m. gyveno teisininkas, visuomenės veikėjas Jonas Moigis.“

Antanas Ragauskas (1891–1969) dirbo notaru Jonavoje, Plungėje, Kaune. Buvo šviesus žmogus – gyvendami Plungėje Ragauskai sukaupė didžiulę biblioteką, – mokėjo šešetą kalbų, žavėjosi Mahatma

Biržų notaro, poeto, kultūros veikėjo Prano Lemberto atminimo medalis. 1997. Dail. A. Olbutas

Gandhi idėjomis, buvo įsitraukęs į visuomeninę veiklą. 1944 m. su šeima pasitraukė į Vakarų, 1949 m. įsikūrė JAV. Ten taip pat buvo aktyvus visuomenininkas, reiškėsi kaip žurnalistas. Jo straipsniai, paskelbti išeivijos spaudoje, 2001 m. Lietuvoje išleisti atskira knyga *Ginčai dėl skonio*.

Neeilinė asmenybė buvo 1944–1949 m. notaru Šiauliuose dirbęs Vincentas Vaitekūnas (1908–1987). Jau nuo 1928 m. jis bendradarbiavo Šiaulių „Aušros“ muziejuje: vyko į ekspedicijas, tvarkė surinktus eksponatus, rašė straipsnius į periodinius leidinius. 1932 m. „Aušros“ muziejaus ir Šiaulių kraštotyros draugijos įkūrėjo teisininko Pelikso Bugailišio rūpesčiu buvo priimtas dirbti į Šiaulių apygardos teismą raštininku, vėliau dirbo prisiekusiuoju vertėju, sekretoriaus padėjėju, 1940 m. liaudies teismo teisėju. Įstojo į Kauno universiteto Teisės fakultetą, bet, negalėdamas suderinti studijų su darbu, iš universiteto išėjo. Nuo 1957 m. iki mirties buvo „Aušros“ muziejaus darbuotojas. Surinko etnografinių, tautodailės eksponatų, grafinės ir aprašomosios medžiagos, fotografijų, spaudinių ir dokumentų, sudarė keletą specializuotų rinkinių, rengė ekspozicijas, parodas, bendradarbiavo spaudoje – žurnaluose *Kraštotyra*, *Kultūros barai*, miesto laikraščiuose ir kt. Mokėjo keletą užsienio kalbų (vokiečių, anglų, lotynų, latvių), taip pat ir esperanto, buvo ekskursijų vadovas, paskaitininkas. Šiauliuose pasodino per 20 ąžuolų įžymiems žmonėms, svarbiems įvykiams atminti. „Aušros“ muziejus išleido jo *Rinktinius kraštotyros darbus* (1998), prie muziejaus rūmų Aušros alėjoje jam atidengta memorialinė lenta, jo atminimui Venclauskių namų, kuriuose buvo jo darbo kabinetas, kieme pasodintas ąžuolas.

Tai, kas įvyko vakar, šiandien jau istorija. Notarais tampa konkursą laimėję jauni teisininkai, teikiantys viltį, kad Lietuvos teisės sistemoje notariato institucija visuomet bus tokia autoritetinga kaip tarpukario Lietuvoje.

Jonavos, Plungės, vėliau Kauno notaras Antanas Ragauskas su sūnumi. 1939

NOTARIATO ŠIANDIENA

Notarų rūmų emblema.
Dail. A. Každailis

Lietuvoje 2007 m. sausio 1 d. veikė 208 notarų biurai, kuriuose dirbo 248 notariai. Kaip ir kitose lotynų notariatui priklausančiose valstybėse, Lietuvoje galioja *numerus clausus* principas, t.y. notarų skaičiaus ribojamas, jis nustatomas pagal visuomenės poreikius⁵⁹.

Lietuvos notariato veikla glaudžiai siejasi su naryste Tarptautinėje lotynų notariato sąjungoje (UINL, *Union internationale du notariat latin*). Tarptautinė lotynų notariato sąjunga yra nevyriausybinė organizacija, vienijanti daugiau kaip aštuoniasdešimt Europos, Šiaurės ir Pietų Amerikos, Afrikos ir Azijos valstybių, grindžiama romanų-germanų teisės sistema. 1948 m. spalio 2 d. Buenos Airėse (Argentinoje) notaro José Adriáno Negri iniciatyva surengtas 1-asis Tarptautinis lotynų notariato kongresas. Jame pasiūlyta sukurti notarų sąjungą, kuri vadovautųsi bendrais principais. Ši data laikoma Tarptautinės lotynų notariato sąjungos pradžia. 1950 m. Madride (Ispanijoje) įvyko 2-asis Tarptautinis lotynų notariato kongresas, kuriame buvo padėti teisiniai sąjungos pamatai. Nuo 2003 m., kai Kinijos Liaudies Respublika įstojo į Tarptautinę lotynų notariato sąjungą, pusė planetos priklauso erdvei, kur galioja lotynų notariato principai ir veikia jo institutai. Šiandien šiai organizacijai priklauso Argentina, Austrija, Belgija, Brazilija, Čekija, Graikija, Indonezija, Ispanija, Italija, Japonija, Kanados Kvebeko provincija, Lenkija, Meksika, Olandija, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Rusija, Šveicarija, Turkija, Vatikanas, Vengrija, Vokietija ir kitos narės.

Ypatinga sąjungos veiklos sritis yra tarptautinių kongresų rengimas. Paprastai kas trejus metus kaskart kitame žemyne susirenka pasaulio notariatų atstovai ir įvairiose komisijose svarsto aktualius profesinės veiklos ir teisėtvarkos klausimus. Lietuvos notariatas, tapęs šios sąjungos nariu, išėjo didelę mokyklą, perimdamas kitų šalių notariato veiklos principus ir patirtį. Lotynų notariato teisė ir etika pagrįsta gerovės, teisingumo, žmogiškumo, lygybės, pasitikėjimo ir sąžiningumo principais. Notaras, tvirtindamas sandorį savo parašu ir antspaudu, įrašydamas jį į notarinių veiksmų registro knygą, suteikia šiam aktui visuomeninę reikšmę ir juridškai privalomo dokumento galią. Notaro uždavinys yra užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą, užkirsti kelią ginčams ateityje. Jis vykdo preventyvaus teisėjo funkcijas ir yra viešosios tarnybos subjektas.

⁵⁹ Anglosaksijų notariato šalyse notaro profesija yra laisvai pasirenkama: notarų tiek, kiek yra norinčių jais būti.

⁶⁰ *Civiliniai įstatymai*, t. X, str. 1528

Notariato nekonfliktiškumas ir taikingos santykių sureguliovimo procedūros sąlygoja civilinės apyvartos socialinį stabilumą ir pastovumą. Notariato sistema padeda šalinti galimybes kilti ginčui dėl pažeistos subjekto teisės. Notaro objektyvumas ir prevencinė veikla pirmiausia pasireiškia ginant silpnąją sandorio šalį, kad jai nebūtų primestos aiškiai nenaudingos sąlygos. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.5 str. 1 dalis numato, kad civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus. Panaši nuostata galioja ir tarpukario Lietuvoje: sutarties tikslas turėjo būti „neprieštaringas padorumui ir visuomenės tvarkai“⁶⁰.

Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus 2002 m. lapkričio 28 d. sveikinime Lietuvos laisvojo notariato dešimtmečio proga rašė:

„Simboliška, kad valstybės notariato veiklos pradžia sutapo su atsikūrusios valstybės stiprėjimu ir tapo esminių permainų visose

Tarptautinės konferencijos, vykusios Vilniuje 2007 m., posėdžio pertraukėlė

Tarptautinės konferencijos, vykusios Vilniuje 2007 m., posėdis. Antras iš kairės sėdi Europos notarų akademijos prezidentas Pierre'as Becque

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, įsigaliojęs 2001 m. liepos 1 d.

Centrinė hitopekos įstaiga Vilniuje

mūsų gyvenimo ir veiklos srityse atspindžiu. Šiandien Lietuvos notariatas – tai sąlygiškai nauja Lietuvos teisinės sistemos grandis. Laisva nuo tiesioginės valdžios įtakos, besiremianti profesine kompetencija ir etika, kvalifikuotai prisidedanti prie teisės reformos, prie piliečių teisių apsaugos realizavimo.

Šiandien, kai notarų veiklos akiratyje dažnai atsiduria ne vien tik Lietuvoje galiojantys įstatymai, Jūsų profesinė veikla gali ir turi nuolat kilti į aukštesnį lygmenį. Galime pasidžiaugti, kad tai vyksta – galbūt ne visada taip sparčiai kaip norėtume, tačiau nepaliaujamai. Nepaliaujamai esate ir visada būsite grandis, siejanti bendrąsias įstatymų nuostatas ir konkrečius Lietuvos piliečių poreikius, esate ir būsite konkretaus žmogaus ir teisinio dokumento jungtis, visuomenės teisinės brandos rodiklis.“

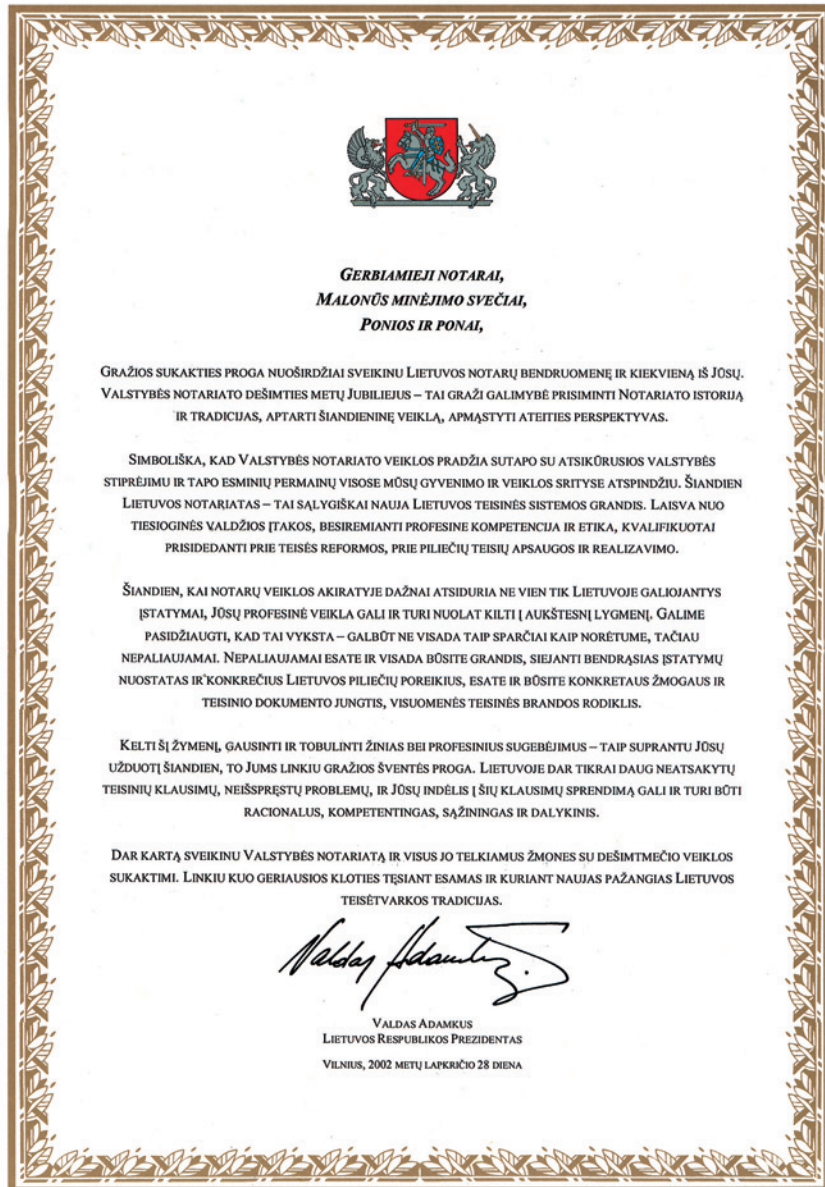
Lietuvos notarų rūmų vėliavoje įrašyti įpareigojantys žodžiai: *Lex est quod notamus* – ką patvirtina notaras, tampa įstatymu (pažodžiui: įstatymas yra tai, ką pripažįstame; vienos seniausių Paryžiaus notarų kontorų devizas). Pagrindiniai šiuolaikinio notariato veiklos principai yra nešališkumas, veiklos teisėtumas, notarinių veiksmų prasmės ir pasekmių išaiškinimas klientui, nepriklausomumas, konfidencialumas, atsakomybė už padarytą žalą. Visuomenė rodo notarui didelį pasitikėjimą, pasikliaudama jo profesiniu pasirengimu, sąžine bei didele galia, kurią suteikia valstybė jo patvirtintiems aktams. Svarbiausias notaro uždavinys – ginčų prevencija. Sakoma, kad ten, kur gerai dirba notariai, civilinių bylų teisėjams nėra ką veikti. Tikėkimės, kad Lietuvos notariai, tęsdami tarpukario notarų tradicijas, svariai prisidės prie teisingumo – kiekvienos civilizuotos valstybės pamato – įtvirtinimo.

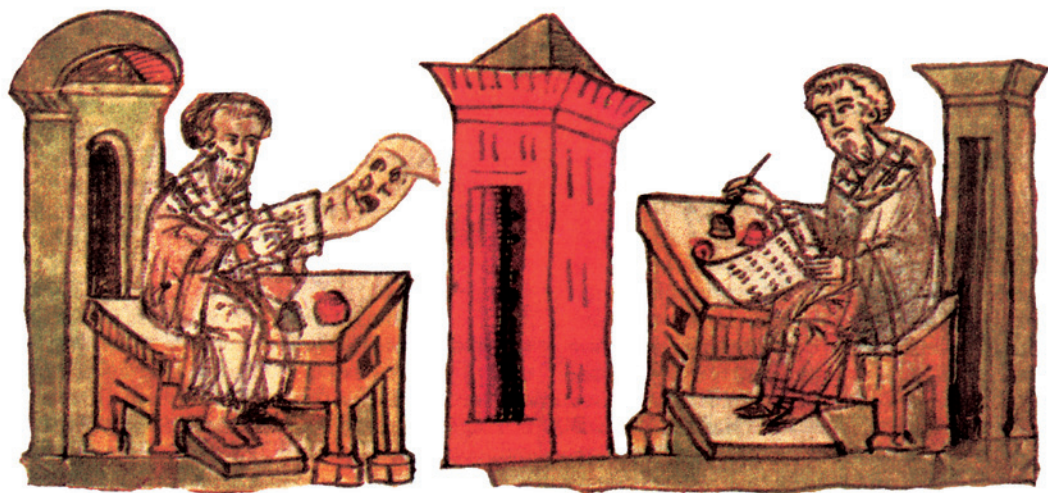
Lietuvos Respublikos
Prezidentas Valdas Adamkus
sveikina notarų rūmų
prezidentę Oną Adomavičienę
notariato 10-mečio proga.
2002

Lietuvos Respublikos
Prezidento sveikinimo
raštas notariato
10-mečio proga

LITERATŪRA

1. Berman Harold J., *Teisė ir revoliucija*, V., 1999
2. Bugnard P. P., Dorand J. P., Stevan D., Vial J. C., Valter A. M., *Istorija 1*, V., 1994
3. Bumblauskas Alfredas, *Senosios Lietuvos istorija 1009–1795*, V., 2005
4. Burkevičius V., *Kauno notariato archyvas*, K., 1928
5. *Das moderne Notariat: Strukturen und Aufgaben* (straipsnių rinkinys), Kelnas, 1993
6. Gaivenis Vytautas, *Lietuvos notariatas*, V., 1996
7. Gaivenis Vytautas, Šinkūnas Romualdas, *Testatoriai ir testamentai*, V., 2007
8. Gudavičius Edvardas, *Lietuvos akto promulgacijos kelias: nuo Vytauto kanceliarijos iki Lietuvos Metrikos*, V., 2006
9. Gudavičius Edvardas, *Lietuvos istorija nuo seniausių laikų iki 1569 metų*, V., 1999
10. Ivinskis Zenonas, *Lietuvos istorija (iki Vytauto Didžiojo mirties)*, K., 1991
11. Jablonskis Konstantinas, *Istorija ir jos šaltiniai*, V., 1979
12. Jablonskis Konstantinas, *Lietuvos kultūra ir jos veikėjai*, V., 1973
13. Jučas Mečislovas, Lukšaitė Ingė, Merkys Vytautas, *Lietuvos istorija: nuo seniausių laikų iki 1917 metų*, V., 1988
14. Jurginis Juozas, *Istorija ir kultūra*, V., 1984
15. Jurginis Juozas, *Lietuvos krikštas*, V., 1987
16. Jurginis Juozas, Merkys Vytautas, Tautavičius Adolfas, *Vilniaus miesto istorija*, V., 1968
17. Kryževičius Vincas, *Lietuvos privilegijuotieji miestai*, V., 1981
18. Kviklys Bronius, *Mūsų Lietuva*, t. 1, V., 1989
19. *Lietuvių enciklopedija*, t. XX, XXII, XXV, Bostonas, 1966
20. *Lietuvos istorija*, red. Adolfas Šapoka, K., 1936
21. *Lietuvos istorija*, t. I., Vilnius, 1957
22. *Lietuvos TSR istorija nuo seniausiųjų laikų iki 1917 metų*, t. I, V., 1985
23. *Lietuvos TSR istorijos chrestomatija*, K., 1985
24. *Lietuvos valstybės teisės aktai*, V., 1996
25. *Lietuvos Vyriausiojo tribunolo sprendimai (1583–1655)*, V., 1988
26. Maksimaitis Mindaugas, *Užsienio teisės istorija*, Vilnius, 2002
27. Malec Dorota, Skupieński Krzysztof, *Notariat polski: historia i współczesność*, Varšuva, 2006
28. Nekrošius Vytautas, *Notariato teisė*, K., 1997
29. Nemirovskis A., *Senovės istorijos skaitiniai*, Kaunas, 1989
30. Pašuta Vladimiras, *Lietuvos valstybės susidarymas*, V., 1971
31. Rossi Renzo, *Egiptiečiai*, V., 2000
32. Vaitiekūnas Stasys, *Lietuvos teritorija ir gyventojai*, V., 1998
33. Venclova Tomas, *Vilniaus vardai*, V., 2006
34. Venclovas Tomas, *Vilnius: vadovas po miestą*, V., 2001
35. *Vilniaus universiteto istorija 1579–1994*, V., 1994
36. Visneris Henrikas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo pavojai*, V., 1991
37. Vladimirovas Levas, *Knygos istorija*, V., 1979
38. Баргошек Милан, *Римское право*, Maskva, 1989
39. *Исторические хроники российского нотариата*, Maskva, 2003
40. Плохотенко А. К., *Курс нотариата*, Maskva, 1915
41. *Свод законов Российской империи*, t. 16, 1892

Nuo RAŠTININKO *iki* NOTARO

Nuotraukos

Arūno Baltėno, Klaudijaus Driskiaus, Andriaus Kairio,
Raimondo Paknio, Henriko Sakalausko, Kęstučio Stoškaus,
iš Notarų rūmų archyvo

Redaktorė

Audra Kairienė

Dailininkas

Izaokas Zibucas